

Управување со правни ризици во друштвата за осигурување

Концепт на интегрирана рамка

АВТОР

М - р. Ивица Медарски

Број на зборови (без аспстракт,
библиографија и анекси): 14498

JEL Clasification G220

Скопје, Септември 2016 година

Содржина		
I	Апстракт	3
II	Предговор	3
III	Клучни зборови/поими и кратенки	4
1	РИЗИЦИТЕ И СОСТОЈБИТЕ НА ПАЗАРОТ НА НЕЖИВОТНО ОСИГУРУВАЊЕ	5
1.1	Концентрациониот ризик како карактеристика	6
	Концентрација во сопственичката структура	6
	Концентрација по осигурувачи и концентрација по БПП	7
	Концентрација на инвестициско портфолио	8
2	ПРАВНА РАМКА НА СИСТЕМОТ НА ОСИГУРУВАЊЕ	9
3.	ПРАВЕН РИЗИК	11
3.1.	Дефиниција на правен ризик	11
4.	ПРОЦЕС НА УПРАВУВАЊЕ СО ПРАВНИОТ РИЗИК	12
4.1	Идентификација на правните ризици	14
4.2	Анализа, евалуација и управување со ризиците	15
4.2.1.	РИЗИК - Судски постапки	15
	Евиденција, групирање и резервација на судски постапки	16
	Групирање на судски постапки	18
	Резервирање на судски постапки	19
	Супервизорска контрола	21
	Сценарија	21
4.2.2	РИЗИК – Договори	22
	Групирање на договорите	22
	Евиденција на договори	23
	Резервирање на средства за договори	25
	Супервизорска контрола	26
	Сценарија	26
4.2.3	РИЗИК - Услуги од надворешни лица (outsourcing)	27
	Договор за користење на надворешни услуги	28
	Што може да очекуваат осигурувачите	29
4.2.4	РИЗИК - Перење пари и финансирање тероризам	30
4.2.5	РИЗИК - Конфликт на интерес	32
4.2.6	РИЗИК - Заштита на права на заинтересирани страни	34
4.2.7	РИЗИК - Договори за користење на дистрибутивни канали	35
4.2.8.	РИЗИК - Големи зделки и зделки со заинтересирани страни	38
4.2.9.	РИЗИК - Регулатива	40
4.2.10	РИЗИК - Корпоративно управување	40
4.2.11	РИЗИК- Усогласеност со позитивните прописи	44
	Лице/Служба за усогласување со закони (compliance function)	49
5.	Управување со правните ризици преку интегрирана рамка	50
	Компоненти на управување со правен ризик	51
	Имплементација на процес за управување со правни ризици	52
IV	Заклучни согледувања и препорака за понатамошни истражувања и трудови	55
V	Библиографија	57
1.	Закони	58
2.	Подзаконски акти	59
3.	Акти на Европската Унија, меѓународни и/или национални организации	60
4.	Стручна литература, стручни трудови и останати публикации	60
VI	Друштва за осигурување кои учествуваат во истражувањето	61
VII	Прилог - ПРАШАЛНИК	63

УПРАВУВАЊЕ СО ПРАВНИ РИЗИЦИ ВО ДРУШТВАТА ЗА ОСИГУРУВАЊЕ

Концепт на интегрирана рамка

I. АПСТРАКТ

Карактеристика на системот на осигурување во Република Македонија е акцентирањето на ризиците кои се поврзани со капиталот, односно ризиците кои се однесуваат на солветноста и ликвидноста, со следствено отсуство на интерес за управување со оперативните ризици. Овој труд се обидува да го истакне значењето на управувањето на оперативните ризици. Акцентот е поставен на управувањето со правните ризици кај друштвата за неживотно осигурување. Авторот се обидува да го истакне на значењето на правниот ризик како дел од оперативниот ризик. Во трудот се обработени теми кои директно или индиректно влијаат на управувањето со правниот ризик кај осигурувачите. Дополнително се коментираат и анализираат прописите кои го детерминираат работењето на осигурувачите, како и меѓународните документи и упатства поврзани со управувањето со правниот ризик. Во делот насловен како заклучни согледувања се заокружува потребата за управувањето правните ризици во друштвата за осигурување.

II. ПРЕДГОВОР

Интенцијата на овој труд е да им помогне на друштвата за неживотно осигурување да се запознаат со основните поими на управувањето со правните ризици. Целта на авторот е да се иницира систем на управување со правен ризик. За постигнување на целите авторот се служи со квалитативен и квантитативен метод на истражување. Во трудот е извршена соодветна анализа на националните прописи, прописите делегирани од страна на институциите на Европската Унија, препораките на европскиот регулатор за пензиски фондови и друштва за осигурување (EIOPA), како и истражување реализирано на пазарот на осигурување на Соединетите Американски Држави. Заради утврдување на состојбата на пазарот на осигурување во Република Македонија, авторот изготви и анализираше одговори од посебен прашалник. При изработка на трудот користени се и податоци објавени од страна на Агенцијата за

супервизија на осигурување, Народната банка на Република Македонија, Националното биро за осигурување, како и податоци на Централниот депозитар за хартии од вредност. Во истражувањето беа вклучени друштвата за неживотно осигурување, кои имаат добиено дозвола за работата од страна на Агенцијата за супервизија на осигурување и кои припаѓаат на групации регистрирани на територијата на Европската Унија.

Трудот е организиран во пет главни дела. Во првиот дел се анализираат состојбите на пазарот на осигурување, вториот дел е посветен на правната рамка на системот на осигурување, третиот дел е поврзан со дефинирањето на поимот на правен ризик, во четвртиот дел се анализирани правните ризици со кои се соочуваат осигурувачите, а во петиот дел авторот преставува концепт на управување со правни ризици преку интегрирана рамка.

III. КЛУЧНИ ЗБОРОВИ / ПОИМИ И КРАТЕНКИ

Клучни зборови

Осигурување
Реосигурување,
Ризици
Управување со ризици,
Друштва за осигурување / Осигурувачи,
Пазар на осигурување,

Кратенки

АСО	Агенција за супервизија на осигурување
НБРМ	Народна Банка на Република Македонија
НБО	Национално биро за осигурување
ЦДХВ	Централен депозитар за хартии од вредност
ЕП	Европски Парламент
ЕУ	Европска Унија
СЕ	Совет на Европа
ЕИОРА	European Insurance and Occupational Pensions Authority
ISO	International Standardization Organization
ХНБ	Хрватска Народна Банка
Solvency II	Директиви на ЕУ поврзани со регулација на осигурувањето

1. РИЗИЦИТЕ И СОСТОЈБИТЕ НА ПАЗАРОТ НА НЕЖИВОТНО ОСИГУРУВАЊЕ

Ризикот се дефинира како можност за настанување на непосакувани ситуации, фактор кој може да придонесе штети или загуби. Ризикот кај финансиските институции се поврзува со можност за загуби или промени на солвентноста, ликвидноста и профитабилноста. Управувањето со ризикот претпоставува идентификација, процена и приоритизација на ризиците, како и управување на истите. Карактеристика на друштвата за осигурување во Република Македонија е насоченоста кон управувањето со ризиците кои се строго нотирани во одредбите од Законот за супервизија на осигурување (ЗСО). Во ЗСО не постои конкретна дефиниција за управување со ризик, но од анализата на одредбите може да се заклучи дека управувањето со ризик е насочено кон адекватација на капиталот, односно адекватно управување со резервите кои се задолжителни за осигурувачите.

Управувањето со капиталот е од круцијално значење, но покрај ризикот поврзан со капиталот, осигурувачите се сретнуваат и со: **(1) ризик поврзан со прием во осигурување (underwriting risk), (2) пазарен ризик (market risk), (3) кредитен ризик (credit risk), (4) оперативен ризик (operational risk), (5) ризик од неликвидност (liquidity risk), и (5) концентрационен ризик (concentration risk).** Претходната категоризација на ризиците се пронаоѓа и во делот дефиниции (член 13 став 30 до став 35) од Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009¹. Осигурувањето го претпоставува преземањето на ризиците. Во литературата ризиците на осигурувањето се анализирани од одамна. Akerlof (1970) ги анализира асиметричните информации како последица на морален хазард и неповолна селекција, како причини за зголемување на преземените ризици на индивидуалните друштва. За разлика од него, Корске and Randall (1991) ги анализираат ризиците од промена на вредноста на портфолијата на друштвата².

¹ Article 13 paragraphs 30 to 35, Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009, Official Journal of the European Union L 335/1 dated 17.12.2009.

² Емпириска анализа на ризиците и отпорноста на шокови на македонскиот осигурителен сектор, М – р. Благоица Петрески, Скопје 2014 година, страна 1.

1.1. Концентрациониот ризик како карактеристика

Концентрациониот ризик преставува повеќегодишна карактеристика на осигурителниот пазар. Ризикот од висока концентрација е присутен во следните облици: **(1) ризик од висока концентрација на осигурувачи, (2) ризик од висока концентрација на осигурителното портфолио, (3) ризик од висока концентрација на инвестициско портфолио**³. Авторот дополнително ја истакнува концентрацијата во сопственичката структура како карактеристика на македонскиот пазар на осигурување.

Концентрација во сопственичката структура

Дополнителна карактеристика на осигурителниот пазар е што 92.17% од осигурувачите се во доминантна сопственост на странски правни лица од финансиски сектор, кои се делумно или целосно присутни во 14 од вкупно 15 осигурувачи. Притоа, 11 осигурувачи се дел од осигурителни групации со потекло од земји членки на Европската Унија (ЕУ)⁴. Од анализа на состојбите со акционерската структура може да се заклучи дека се работи за групирана сопственичка структура која јасно ги покажува правците на идното движење на пазарот. Доколку се тргне од фактот дека во 11 друштва за осигурување доминантни сопственици се осигурувачите регистрирани на територијата на ЕУ може да се заклучи дека состојбите, плановите и стратегиите за работа на осигурувачите (аналогно и на целокупниот пазар на осигурување) се во директна корелација и зависност со плановите и стратегиите на акционерите (кои во овие денови се детерминирани од Solvency II директивата).

Претходното би можело да се толкува дека на пазарот на осигурување се очекуваат промени во смисла на Solvency II директивата, иако постојните позитивни прописи моментално не се усогласени со истата. Осигурувачите кои имаат дозвола за работа издадена од Агенцијата за супервизија на осигурување (АСО) не ќе можат долго време да останат сива зона во рамките на групациите на кои припаѓаат. Претходното се разгледува само од оперативно функционална страна. Акционерите првенствено ќе настојуваат воведување на изедначена политики и практики на работење во рамките

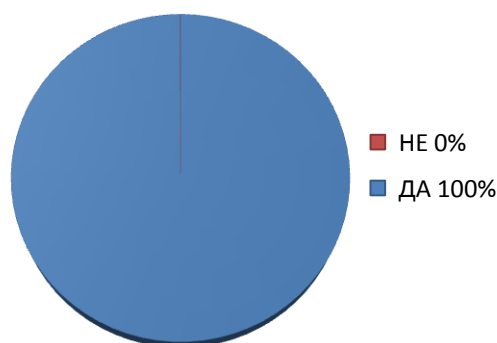
³ Insurance Forum, 2011

⁴ Извор на податоци: Агенција за супервизија на осигурување, Годишен извештај за состојбата и движењата на осигурителниот пазар во 2015, УП бр. 02-483/7 од 27.06.2016, http://aso.mk/dokumenti/izvestai/godisni/GI%20Pazar_2015_final_lektor.pdf

на групациите (во смисла на деловите од директивата кои се однесуваат на корпоративно управување, управување со ризици и транспарентност). За претходното говорат и одговорите од прашалникот кој авторот го достави до осигурувачите. На прашањето, дали од страна на акционерите (преку нивните стручни служби или преку членовите на органите на надзор кој се поставени од нив) кои се регистрирани на територијата на ЕУ се делегираат правила за работа (политики или практики) кои се однесуваат на корпоративно управување, управување со ризици и транспарентност (во смисла на одредбите од Solvency II), сите друштва за осигурување кои учествуваа во истражувањето одговорија позитивно (Слика Бр.1).

Слика бр.1

Сумирани одговори на прашањето: дали од страна на акционерите (преку нивните стручни служби или преку членовите на органите на надзор кој се поставени од нив) кои се регистрирани на територијата на Европската Унија се делегираат правила за работ

Концентрација по осигурувачи и концентрација по БПП

Дополнителна карактеристика на пазарот на неживотно осигурување е умерена концентрација по осигурувачи (низок процент на пазарно учество по осигурувач), со висока концентрација на поединчена класа на осигурување кај неживотно осигурување (автоодговорност (АО)). Во 2015 година ниту еден осигурувач кој извршува работи на неживотно осигурување не надминува пазарно учество од 20%⁵. Анализирано од аспект на ризик, претходната констатација е позитивна од едноставна причина што несолветност, ликвидација или стечај на едно друштво не преставува ризик по целокупниот пазар.

⁵ Ibidem

Во вкупната БПП доминантно учество има осигурувањето на моторните возила со 52.96% (2014 со 55,47%), при што осигурувањето од АО учествува со 44,59% (2014 - 46.43%)⁶. Доколку се земе во предвид фактот дека кај АО постои најголем ризик од настанување на осигурен случај се поставува прашањето за адекватноста на осигурителното портфолио и начинот на управување на ризикот кој произлегува структурата на БПП. За претходното говори и фактот што во текот на 2015 година најголемо учество во бруто исплатените штети заземаат штетите од АО (48,16%)⁷. Со цел конструкција на портфолио кое на долг рок може обезбеди адекватност на капиталот, според мислење на авторот, осигурувачите треба да се насочат кон развој во други класи на осигурување каде техничкиот резултат е поповолен. Позитивен имплус даваат податоците за пораст на БПП и бројот на потпишани договори по однос на имотните осигурувања⁸.

Концентрација на инвестициското портфолио

Од податоците издадени од страна на АСО нотирани во Извештајот за состојбата и движењата на осигурителниот пазар во деловната 2015 година идентификувана е карактеристика поврзана со инвестициското портфолио. Вредноста на средствата на осигурувачите на ден 31.12.2015 година изнесува 17,56 милјарди денари и истата е поголема за 7,32% во однос на вкупните средства во 2014 година. Во 2015 најголемо учество од 71.77% во структурата на средствата имаат вложувањата (2014: 69,99%) и истите бележат пораст од 10.06% во однос на 2014 година. Во деловната 2015, во рамки на вложувањата, најзначајно учество од 87,55% зазема категоријата останати финансиски вложувања со раст од 12,15% во споредба со 2014 година. Во категоријата вложувања влегуваат депозитите од банките, заеми и останати пласмани (47.73%), финансиски вложувања расположливи за продажба (35,64%), финансиски вложувања кои се чуваат до достасување (20,01%) и финансиски вложувања за тргување (1,62%)⁹. Може да се заклучи дека најголемиот ризик на друштвата за осигурување (во однос на инвестициското портфолио) произлегува од промената на цената или приносите од

⁶ Ibidem

⁷ Ibidem

⁸ Ibidem

⁹ Ibidem

депозити кај банките, заеми и останати пласмани. Претходното говори за зависност на целокупната инвестициска политика од стабилноста на банкарскиот сектор. Присуството на овој ризик засега не предизвикува загуби. Прашањето на диверзификација на инвестицискиот ризик, односно развој на сеопфатни инвестициски стратегии и планови, се поставува многу јасно. Според мислење на авторот, осигурувачите потребно е да развијат инвестициски планови кои покрај финансиските вложувања ќе опфатат и други категории на инвестиции.

Од анализа на податоците на Агенцијата за супервизија на осигурување, Националното биро за осигурување и Народната банка на Република Македонија можат да се изведат многу заклучоци за состојбите на пазарот на осигурување во однос на управувањето со ризици. Поради квантитативното ограничување на трудот авторот не прави анализи по однос на истите, но останува можноста за идни истражувања.

2. ПРАВНА РАМКА НА СИСТЕМОТ НА ОСИГУРУВАЊЕ

Осигурувањето е строго регулирана дејност. Претходното произлегува од сложеноста на предметот на работење на осигурувачите, од обврските кои истите ги преземаат при склучувањето на договорите за осигурување, како и од големата економско социјална важност на осигурувањето. Поради сложеноста на концептот, како и поради точно определување на условите под кои можат да се вршат работи на осигурување (и реосигурување), современите држави преку посебни акти го детерминираат системот на осигурувањето. Како и многу други дејности, осигурувањето започнува од Законот за облигационите односи (ЗОО).

Приклучувајќи се кон модерните текови на контрола врз финансиските системи Република Македонија својата контрола врз осигурувањето ја извршува преку Законот за супервизија на осигурување. Предметниот закон е донесен во 2002 година. Од денот на неговото донесување направени се повеќе измени и дополнувања, донесени се повеќе одлуки од страна на Уставниот суд и изработен е еден пречистен текст. Претходното говори дека активно се работи на регулација на системот, при што може да се очекува донесување на нов закон со кој ќе се детализира извршувањето на дејноста и системот ќе се насочи кон претпоставките и перспективите на ЕУ. Целта на

законодавецот е насочена кон креирање на ефикасен и строго регулиран пазар кој ќе даде значителен придонес во понатамошен развој на финансискиот сектор. Неможе да се зборува за правната рамка на осигурувањето, а да не се споменат подзаконските акти кои согласно своите надлежности ги донесува и имплементира АСО. Регулаторот има донесено повеќе подзаконски акти кои дефинитивно се насочени кон стабизирање и воедначување на обврските на пазарните учесници. Посебна алка во системот на осигурување е Националното биро за осигурување. Поставеноста на работите кои ги врши Бирото е дефинирана во Законот за задолжително осигурување во сообраќајот, но и во други закони и подзаконски акти (како што е Законот за безбедност на сообраќајот на патиштата). Како посебен дел од осигурителниот систем би можеле да ги споменеме и Комисијата за осигурување од автомобилска одговорност формирана согласно член 44 од Законот за задолжително осигурување во сообраќајот и Гарантниот фонд формиран согласно член 58 од истиот закон, како и Здружението за осигурување кое функционира при Стопанската комора.

Потребно е да се споменат и посебните закони во кои се определени обврските за задолжително осигурување од одговорност. Повеќе закони (во кои е детриминаран начинот на работење на определени професии или дејности) определуваат обврски за задолжително осигурување од одговорност.

Специфика преставува организациска форма на друштвата за осигурување, друштвата за застапување во осигурување и осигурително брокерските друштва. Сите друштва се организираат во форма на акционерски друштва. Имено, целокупниот финансиски систем е организиран во акционерска форма, со следствена комплексност која ја даваат Законот за трговските друштва, Законот за хартии од вредност, Законот за едношалтерскиот систем, други позитивни прописи. Во модерните финансиски системи акционерските организациони форми се поврзуваат со адекватното управување со капиталот, дополнителни можности за обезбедување капитал, соодветно корпоративно управување и усогласување со закони, управување со ризици, заштита на сопственичките права и обезбедување на транспарентност во работењето. Според мислење на авторот токму во претходното треба да се бара

логиката за акционерството како основен модел за сопственост во финансиските системи.

Како дел од правната рамка на системот на осигурување потребно е да се нотира и Законот за доброволно здравство осигурување. Со предметниот закон се дава можност за дополнително дејствување на друштвата за осигурување во полето на дополнителното и приватното здравство осигурување, со своевидни за авторот нелогични ограничувања. Според мислење на авторот предметните ограничувања можат да се оправдаат само од аспект на заштита на здравствениот систем од финансиски колапс и обезбедување на функционирање на истиот во смисла на социјална категорија.

3. ПРАВЕН РИЗИК

3.1. Дефиниција за правен ризик

Оперативниот ризик, преставува ризик поврзан со неадекватни интерни процеси, неадекватни човечки ресурси, неадекватен систем на работење, како и ризик кој произлегува од екстерни настани (кој неможе да биде контролиран од страна на друштвото)¹⁰. Оперативниот ризик покрај другото го опфаќа правниот ризик¹¹. Активностите на осигурувачот не можат да се гледаат само од економска, финансиска или актуарска перспектива. Во смисла на претходното треба да нотираме дека основната активност на осигурувачот е склучување на договори за осигурување што преставува правна претпоставка.

Правниот ризик се дефинира како ризик кој во својата суштина го поставува судирот со позитивните прописи, што подразбира фактичка состојба која се анализира и евалуира под определен сет на правни прописи¹². Пристапот кон дефинирањето на правниот ризик треба во себе да ги вклучи: (1) правните последици од активности или непостапувања и (2) ризикот кој потекнува од неприменливоста на прописите (како што е брзото менување на прописите, неадекватноста или двосмисленоста на

¹⁰ Article 33 paragraph 32, Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009, Official Journal of the European Union L 335/1 dated 17.12.2009.

¹¹ Ibidem, Article 101 paragraph 4.

¹² Legal Risk Management, T. Mahler, Norwegian Research Center for Computers and Law, The Faculty of Law, University of Oslo, Page 2,

одредбите од истите)¹³. Некои дефиниции го поставуваат правниот ризик и над правните консеквенции (опфаќаат нарушување на репутација, активности на регулаторите, губење на права од договори, губење на права кои произлегуваат од интелектуална сопственост)¹⁴.

Правниот ризик треба да се анализира во посеопфатна смисла. Друштвото е изложено на правен ризик при воспоставување на деловни односи со сите заинтересирани страни. Важна компонента на правниот ризик е фактот што доколку истиот соодветно не се управува може да доведе до загуби. Загубите можат да бидат различни, и тоа: (1) парични или прекршочни санкции, (2) загуби кои се резултат на неможност за спроведување на обврските од претходно потпишани договори, (3) репутациски и комерцијални загуби (индиректни, но значајни загуби како што е намалување на клиентска база), (4) плаќање на пенали за неисполнување на облигации, (5) плаќање на камати за задоцнето исполнување на облигации, (6) трошоци поврзани со судски или управно административни постапки.

Позитивен имплус за важноста на овој труд даваат одговорите на прашањето дали управувањето со правни ризици е корисно за осигурувачите. Сите друштва за осигурување (кои се вклучија во истражувањето) одговорија позитивно, што укажува на фактот за развиена свест за важноста на управувањето со правните ризици но и за релеватноста на овој труд. Во смисла на претходното, авторот постави и прашање дали би било корисно друштвата за осигурување да воспостават систем на управување со правни ризици, на кое повторно се доби 100% позитивен одговор.

4. ПРОЦЕС НА УПРАВУВАЊЕ СО ПРАВНИОТ РИЗИК

Процесот за управување со правниот ризик опфаќа две главни фази, процена и управување со ризикот. Во фазата на процената на ризикот се разгледуваат: (1) идентификацијата на ризиците, односно утврдување на главните извори на ризик (2) анализата на ризиците, (3) евалуацијата на ризиците. Управувањето со ризиците

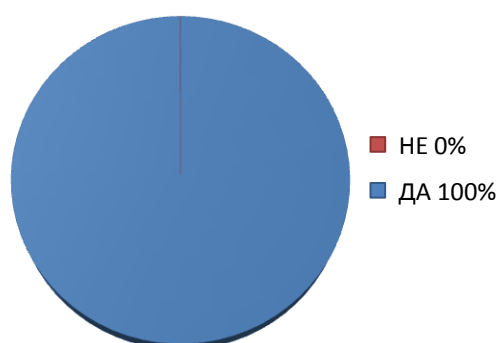
¹³ Legal Risk: Definition, Management and Ethics, Profesor Richard Moorhead UCL Director Centre for Ethics and Law, Dr. Steven Vaughan, University of Birmingham, UCL Center for Ethics and Law, Faculty of Laws, Bentham House, Endsleigh Gardens, London WC1H 0EG, Page 4.

¹⁴ Ibidem

претпоставува дефинирање и поставување на посебни контроли¹⁵. Претходниот процес се сретнува и во ISO 31000:2009 стандардот. Споменатиот стандард е објавен во 2010 година и се доживува како глобална норма во однос на управувањето со ризици. Карактеристично за пазарот на осигурување е отсуство на стандардизација на процесите на управување со ризици кај друштвата (Слика 2).

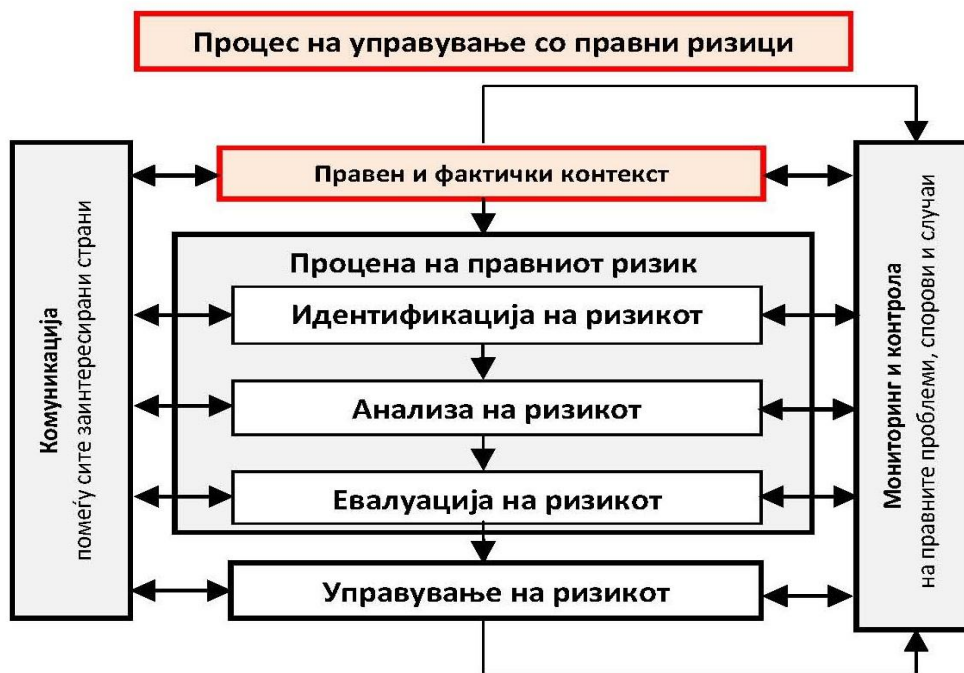
Слика бр.2

Сумирани одговори на прашањето дали друштвата за осигурување имаат воспоставено официјален систем за управување со ризици, кој ги опфаќа оперативните ризици, а со тоа и правните ризици?

Претходната констатација е резултат на одговорите кои ги дадоа друштвата за осигурување вклучени во истражувањето, каде повторно сите друштва одговорија дека немаат официјална стандардизација на процеси на управување со ризици, а со тоа и официјален систем за управување со оперативни и правни ризици. Претходното е од значење, се разбира доколку се има предвид дека управувањето со ризиците кај осигурувачите (како финансиски институции) е од есенцијално значење. Ако се примени принципот на аналогија, врз основа на оредбите од нотираниот ISO стандард, процесот на управување со правните ризици кај друштвата за осигурување би требало да бил следниот (Слика бр.3):

¹⁵ Legal Risk Management, Tobias Mahler, Norwegian Research Center for Computers and Law, The faculty of Law, University of Oslo, page 15.

Слика бр.3 Процес на управување со правни ризици

Во целиот процес на управување со правниот ризик круцијално е фактичкото разбирање на ризикот. Во сите фази на процесот потребна е постојаната комуникација помеѓу сите кои преземаат дејствија и кои имаат влијание врз фактичкиот контекст на ризикот. Дополнително потребен е константен мониторинг и контрола.

4.1. Идентификација на правните ризици.

Идентификацијата на правниот ризик всушност преставува идентификација на изворите на истиот. Според мислење на авторот (кое е резултат на повеќегодишно работно искуство во осигурителниот сектор) како извори на правен ризик кај осигурувачите може да се нотираат:

1. **неспроведливи договори** (што произлегува од непрецизни и конфузни одредби во договорите, како и поради отсуство на специфични одредби ((кои воглавно се детерминирани со позитивните прописи)) кои се круцијални за спроведување на права и обврски);

2. **несоодветни договори за осигурување**, како и несоодветни услови за осигурување без одредби со кои прецизно и детално се утврдуваат правата и обврските,
3. **непочитување на позитивните прописи**, неимплементирање или неадекватно имплементирање на промените на прописите,
4. **неадекватно управување со претставки** (приговори), што подразбира несоодветна организациска поставеност и неусогласеност со позитивните прописи на системот за управување со претставки,
5. **несоодветни практики на корпоративно управување**,
6. **измама, проневера и неетички постапки**;
7. **финансиски криминал (перење на пари и финансирање на тероризам)**;
8. **отсуство на системи за следење на репутациски ризик**;
9. **судски постапки**
10. **конфликт на интереси, и**
11. **големи зделки,**
12. **транзакции со поврзани страни**;

4.2. Анализа, евалуација и управување со ризиците

По идентификацијата на правните ризици следат фазите на анализа, евалуација и управување со ризиците. Од причина што трудот е квантитативно ограничен, анализата, евалуацијата и управувањето на идентификуваните ризици се преставува преку обработка ризиците кои според мислење на авторот се од круциално значење.

4.2.1. РИЗИК – Судски постапки

Постапките пред судовите (особено оние каде правосилно се утврдува дека осигурувачот постапувал непрофесионално, незаконски или неетично) влијаат врз линија на други ризици. Судските постапки можат да имаат влијание врз репутацијата, ликвидноста и солветноста. Основот за поведување на постапка е поврзан со остварување или заштита на права кои произлегуваат од конкретен облигационен

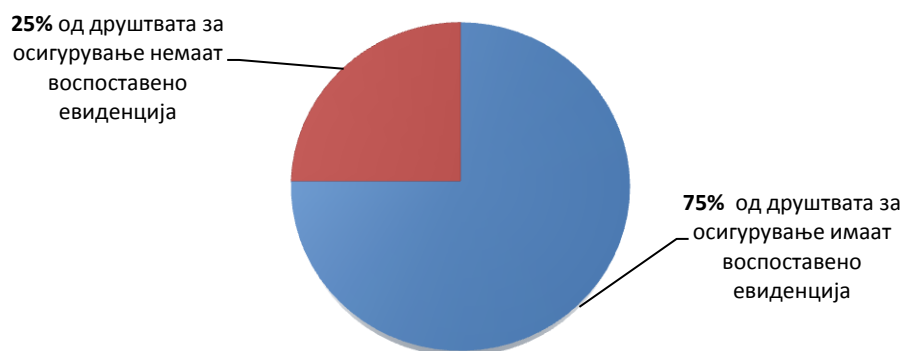
однос. Како основ за тужбено барање се разгледува секое право или обврска која произлегува од позитивните прописи.

Евиденција, групирање и резервација на судски постапки

Со цел јасно и навремено преземање на корективни активности, анулирање на аномалии во функционирањето, како и заради информирање на органите на управување и надзор, потребна е евиденција за судски постапки на редовна основа. На прашањето дали друштвата за осигурување водат евиденција на судски постапки, покрај евиденцијата на тужби која со посебен позаконски акт ја предвидува регулаторот, **шест од осум друштва (75%)** одговорија позитивно (Слика бр.4).

Слика бр.4

Сумирани одговори на прашањето: дали осигурувачите имаат воспоставено евиденција на судски постапки (покрај евиденцијата на тужби која друштвата за осигурување се должни да ја водат согласно одредбите од позаконскиот акт на регулаторот.

Евиденцијата на судските постапки треба да биде поставена на начин преку кој јасно ќе се прикажат причините поради кои се истите се започнати, како и информација за влијанието на истите врз репутацијата и финансиските состојби. Истата може да биде основ за преземање на корективни активности, преку кои ќе се влијае врз начинот на функционирање и управување на ризикот од инволвираност во судски постапки. Евиденцијата треба да биде поставена на начин кој ќе обезбеди конкретни периодични извештаи за текот на постапките и процесните дејствија.

Регулаторот предвидел обврска за евиденција на тужби. Обврска е предвидена во Правилникот за минималната содржина на евиденцијата и начинот на пријава,

резервација и ликвидација на штети од страна на друштвата за осигурување. Според член 2 од Правилникот, евиденцијата за тужби преставува дел од главната евиденција на штети која е дел од книгата на штети. Евиденцијата на тужби ги содржи податоци за сите тужби по однос на штети¹⁶. Оправдано е воспоставувањето и на евиденција на парнични, кривични и управни постапки. Претходното е од причина што осигурувачите не се соочуваат само спорови кои произлегуваат од осигуран случај, спорови можат да произлезат од целокупниот правен промет во кој е вклучен осигурувачот. Како што е нотирано, евиденцијата обезбедува можност за корективни активности (како позитивна повратна врска) и информираност за судските постапки. Покрај имплементирањето на евиденцијата се истакнува и резервацијата на средства за судските постапки. За сите постапки каде осигурувачот е пасивно легитимирана страна (каде заради губење на спорот може да дојде до одлив на парични средства) потребно е да издвои резервација (издвојување на дополнителни средства за покривање на загубите).

Се поставува прашањето како да се конструира содржината на евиденцијата, како да се конципираат корективните активности и како и да се компонира износот на резервации. Конструкцијата на корективните активности директно зависи од организациската поставеност на осигурувачот, човечките ресурси со кои се располага и стратегиските определби на осигурувачот. За одговор на прашањето кое се однесува на содржината на евиденцијата, може да се искористи праксата на Хрватската Народна Банка (ХНБ). ХНБ им наложи на сите кредитни институции кои имаат добиено дозвола за работа да водат евиденција на судски постапки¹⁷. Користејќи ги насоките во предметната одлука авторот постави прашање до осигурувачите кои учествуваа во истражувањето (оние кои позитивно одговорија на прашањето дали имаат воспоставено евиденција) да истакнат од кои елементи (дадени како предлог од авторот врз основа на претходно спомената одлука на ХНБ) е компонирана нивната евиденција. Од одговорите на прашањата авторот ги нотира резултатите како во Слика бр.5

¹⁶ Член 7 од Правилник за минималната содржина на евиденцијата и начинот на пријава, резервација и ликвидација на штети од страна на друштвата за осигурување.

¹⁷ [Odлука o obvezi rezerviranja sredstava za sudske sporove koji se vode protiv kreditne institucije](http://www.hnb.hr/propisi/hpropisi.htm) (NN, br.1/09, 75/09. и 2/10) види повеќе на <http://www.hnb.hr/propisi/hpropisi.htm>.

На сликата бр.5, броевите на хоризонталната оска се предлозите на авторот преземени од одлуката на ХНБ, кои го имаат следното значење: (1) податоци за евиденција и контакт на тужителот, (2) вредност на постапката, (3) проценета вредност на споредни побарувања, (4) вкупна вредност на постапката, (5) предмет на постапката, (6) правен основ на тужбеното барање, (7) суд или орган пред кој се води постапката, (8) застапник / полномошник, (9) податоци за прекин на постапката, (10) податоци за порамнување, (11) податоци за спогодби, (12) податоци за одлуки на одлуки на судот / органот, (13) податоци за редовни и вонредни правни лекови, (14) датум на евидентирање на податоци. Во внатрешноста на графиконот бројките (од еден до шест) ги означуваат сумарните одговори на прашањето кое се однесува на содржината на евиденцијата за судските постапки која ја имаат поставено друштвата за осигурување. Од сумираните одговори на прашалникот се потврдува дека податоците кои се преземени од одлуката на ХНБ се сретнуваат (но не во целост) и во праксата кај осигурувачите. Аналогно, при конструирање на евиденцијата од круцијално значење се : (1) податоци за евиденција и контакт на тужителот, (2) вредност на постапката, (3) предмет на постапката, (4) суд или орган пред кој се води постапката, (5) податоци за одлуки на одлуки на судот / органот.

Групирање на судски постапки

По евиденцијата на судските постапки (заради ефектуирање на начинот на резервирање на средства) осигурувачот треба да направи и групирање на истите. Повторно, како пример за распоредување на судски постапки авторот тргнува од одлуката со која ХНБ им наложи на кредитните институции распоредување и

резервирање на судски постапки. Според предметниот акт, споровите се распоредуваат во следните четири групи¹⁸:

1. постапки за кои се проценува дека не постои ризик од загуба на средства;
2. постапки за кои се проценува дека постои мал ризик од загуба на средства, односно за кои се проценува дека загубата ќе биде помала од 10% од проценетата вкупна вредност на постапката;
3. постапки за кои се проценува дека постои среден ризик од загуба на средства, односно за кои се проценува дека загубата ќе биде од 10% до 70% од проценетата вкупната вредност на постапката;
4. постапки за кои е утврдено постоење на висок ризик за загуба на парични средства, односно за кои се проценува дека загубата ќе биде во износ поголем од 70% од вкупната вредност на спорот.

При проценка на групирањето на судските постапки, може да се имаат во предвид следните критериуми¹⁹: (1) положбата на активно или пасивно легитимирана странка; (2) основот на тужбеното барање; (3) можноста за докажување на фактичката состојба од тужбеното барање; (4) можност за престанок на побарувањето (застареност, пребивања, компензации); (5) оцена на фактичката состојба; (6) оцена на доказите кои можат да се употребат во постапката; (7) пракса од слични постапки; (8) останати критериуми кои ќе се формулираат од страна на стручните лица;

Резервирање на судски постапки

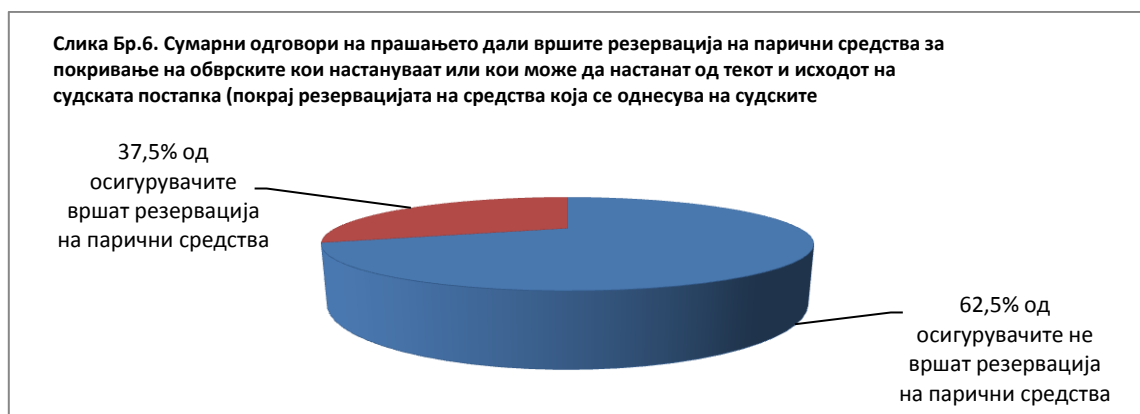
Основ и обврска за резервирање на средства за судски постапки постои и во позитивните прописи. Согласно одредбите од Правилникот за контен план за друштвата за осигурување и реосигурување, осигурувачите се должни во класа 2 – краткорочни и долгорочни обврски, резервирања за трошоци и ризици и одложени плаќања и приходи за идниот период, подкласа 25 – резервирања за ризици и неизвесности, да вршат и резервирања на судски спорови (подподкласа 253 – резервирања на судски спорови). Имено според членот 1 став 3 од предметниот акт, друштвата се должни да го применуваат контниот план за евидентирање на

¹⁸ Članak 6 / [Odluka o obvezi rezerviranja sredstava za sudske sporove koji se vode protiv kreditne institucije](http://www.hnb.hr/propisi/hpropisi.htm)) (NN, br.1/09, 75/09. и 2/10) види повеќе на <http://www.hnb.hr/propisi/hpropisi.htm>

¹⁹ Ibidem

активностите кои ги извршуваат. Дополнително, согласно Упатството за примена на контниот план за друштвата за осигурување и реосигурување, со контата од групата 25 се прикажуваат обврските за резервирања, каде меѓудругото се и резервирањата за судски спорови и неповолни договори (МСС 37 – резервирања, независни средства и независни обврски).

До осигурувачите кои се вклучија во истражувањето (оние кои позитивно одговорија на прашањето дали воспоставуваат евиденција за судски постапки), авторот постави прашање дали вршат резервација на судски постапки (надвор од резервацијата на штети), и доколку вршат на кој начин истата ја конципираат. Од одговорите на прашањата се заклучи дека само три друштва за осигурување вршат резервација на средства за покривање на трошоците и обврските кои произлегуваат или кои може да произлезат од судските постапки (Слика бр.6).

Се поставува прашањето на кој начин и како да се изврши резервација на средства. Одговорот на прашањето се побара и кај осигурувачите, но за жал не најде соодветна пракса. Од одговрите на прашањата на прашалникот се заклучува дека истите резервација на обврски по основ на судски постапки вршат врз основа на претходно искуство, и врз основа на очекуваниот исход на постапката. Искуството е непроценливо, но отсуствува на јасно дефинирани правила и обврски преставува проблем. Како пример за начинот на детерминирање на резервацијата авторот повторно се повикува на пракса на ХНБ²⁰:

²⁰ Ibidem, Clanak 8

- за судската постапка распоредена во првата група, друштвото нема потреба да изврши резервација;
- за судската постапка распоредена во втората група, друштвото треба да изврши резервација на средства доколку проценетата вредност на спорот е поголема од 0,1% од вкупната актива според ревидираните финансиски извештаи од претходната деловна година. Резервацијата се врши на износ од 10% проценетата вредност од вкупната вредност на спорот;
- за судската постапка распоредена во третата група, друштвото е должно да изврши резервација на износ од 10% до 70% од проценетата вкупната вредност на спорот;
- за судската постапка распоредена во четвртата група, друштвото е должно да изврши резервација на износ од 100% од проценетата вкупната вредност на спорот;

Според примерот, кога се утврдува целокупниот износ на судскиот спор се калкулира вредноста на спорот и споредбите побарувања (камати, судски трошоци), а кај прекршочните постапки износот на минималната парична казна предвидена за прекршокот. Исто така, може да се предвиди за секоја неправосилна пресуда на штета на друштвото да се издвои минимално или 10% од целиот износ, а во случај на донесена правосилна пресуда износ од 100% (ако против истата пресуда има поднесено вонредни правни лекови).

Супервизорска контрола

Регулаторот треба да врши оцена на влијанието на овој ризик врз работењето врз осигурувачите. При супервизија треба да се утврди дали постојат судски постапки, да се утврди дали осигурувачот ефикасно го идентификувала и контролирала ризикот и дали се издворени соодветни резервации.

Сценарија

Начин за проверка на соодветноста на начинот на кој друштвото управува со ризикот кој произлегува од судските постапки, е можноста за правење на т.н стрес анализи или стрес сценарија. Со стрес анализи се анализираат загубите кои настануваат при стресни

ситуации, а со цел да се согледаат најлошите сценарија и шокови и да се утврди нивното влијание врз средствата. Друштвото може да предвиди ризично сценарио, дека ќе ги изгуби сите судски постапки каде е тужена страна, или сценарио дека нема да ги добие 80% од постапките кои ги иницирало. Врз основа на добиениот резултат ќе може да се утврди дали друштвото има доволно слободни сопствени средства за покривање на загубите и дали е отпорно на надворешните фактори кои не се под негово влијание или можеби се потребни дополнителни средства. Дополнително, секое сценарио, треба да обезбеди одговор на прашањето дали мерките и активностите за намалување на правниот ризик од процесните постапки се соодветно поставен или е потребно нивно ревидирање.

4.2.2. РИЗИК - Договори

Договорите треба да бидат разбирливи, со јасни одредби, јасно утврдена на фактичката состојба, со клаузули кои можат во целост да се исполнат. Правните експерти треба да бидат вклучени во целиот процес, како при дефинирање на производи или услуги, така и при конструирање на правниот промет. Правните експерти треба да бидат во кординација со сите организациони единици кои се надлежни за изготвување, спроведување и следење на исполнувањето на договорите. Само така може да се обезбеди суштинска анализа и контрола на правните ризици со кои се соочуваат осигурувачите пред и по потпишувањето на договорите.

Групирање на договорите

Ако се анализира претежната дејност и предметот на работење на осигурувачите може да се изврши поделба на договорите кои се склучуваат од нивна страна. Договорите кај осигурувачите може да се групираат на следниот начин:

1. договори кои имаат за предмет осигурување (осигурување, реосигурување, фронитинг, договори за соосигурување),
2. договори кои се однесуваат на дополнителни работи кои може да се извршуваат согласно моменталната поставеност на членот 4 од ЗСО,

3. договори преку кои се користат дистрибутивни канали, односно договорите со друштвата за застапување во осигурување, осигурително брокерските друштва и банките,
4. договори за пренос на надворешни активности и пренос на осигурително портфолио за чија полноважност е потребна посебна дозвола од регулаторот,
5. договори кои се категоризираат како големи зделки и зделки со заинтересирани страни согласно одредбите од ЗТД,
6. договори кои се однесуваат на секојдневното работење (договори од трудовото право, имотно правни договори, други стопански и трговски договори).

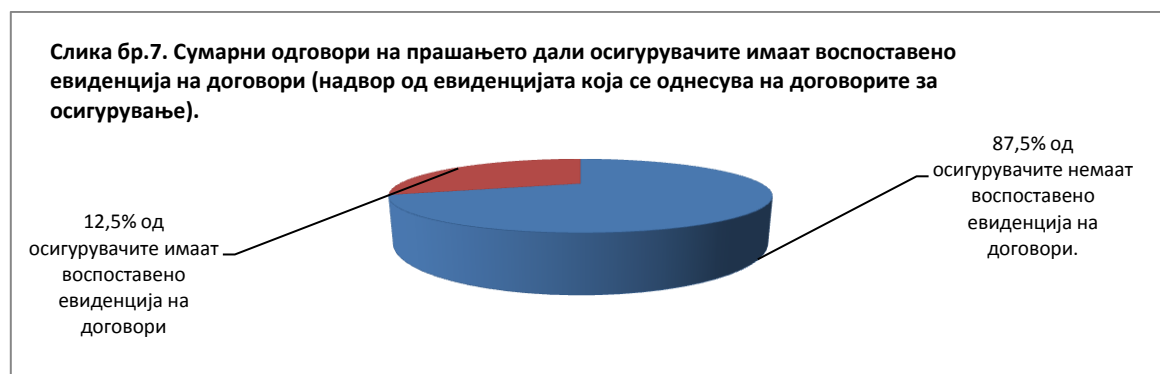
Групирањето на договорите се врши заради поедноставна евиденција на истите и полесна идентификација на ризиците кои се карактеристични за опеределена група на договори.

Евиденција на договори

Евиденцијата на договори треба да се воспостави на редовна основа, на начин преку кој може да се генерираат конкретни периодични извештаи, преку што може да се има увид во правата и обврските. Евиденцијата е важна од причина што истата овозможува известување за состојбите од спроведувањето на договорите, информации за одредби кои во пракса се проблематични и може да иницираат спорови, како и информации за навремено преземање на корективни активности. Потребно е да се воспостават формални процедури и политики кои ќе обезбедат информираност за постојните договори и со кои ќе се дефинира начин на кој ќе се врши мониторинг и контрола на правниот ризик кој може да настане од непридржување кон одредбите од договорите.

Во врска со воспоставувањето на евиденција на договори, до осигурувачите се постави прашањето дали имаат воспоставено евиденција на договори, и доколку имаат на кој начин истата е конципирана. Од одговорите на прашањата се заклучува дека само едно друштво кое учествуваше во истражувањето има воспоставено евиденција на договори (Слика бр.7). Констатација е дека осигурувачите правата и обврските кои произлегуваат од договорите (надвор од договорите за осигурување) ги контролираат

искуствено (од случај до случај), и немаат постојана информација за правата и обврските кои произлегуваат или кои можат да произлезат од облигациите.

Првиот податок при воспоставувањето на евиденцијата треба да биде информација за договорот според претходното групирање. Дополнително, евиденцијата потребно е да содржи информации кои се однесуваат на:

- податоци за другата договорна страна, со задолжителна претходна проверка на истите во надлежни регистри или други официјални бази на податоци.
- предмет на договорот,
- податоци за надлежна организациона единица одговорна за спроведување на договорот,
- вредност (изразена во одредбите на договорот),
- времетраење на договорот,
- правен основ за склучување согласно позитивните прописи,
- податоци за измена и дополнување;
- информации дали за правата и обврските кои произлегуваат од договорот е потребно посебно одобрение од страна на надлежен орган или е потребно соодветно известување до надлежен орган,
- информации дали за правата и обврските кои произлегуваат од договорот е потребно посебно одобрение од страна на органот на надзор или акционерите (или е потребно соодветно известување на истите),

- ознака за резервација на договорот,
- висина на резервација изразена во процент и апсолутен износ,
- информации дали договорот се спроведува според постојните одредби или постојат отстапувања или проблеми во врска со истото,
- податоци за исполнување на договорот, (со податоци за исполнување одредбите од Законот за финансиска дисциплина (ЗФД));
- податоци за евентуален прекин на договорот;
- потписници на договорот, со информација за овластувањата на истите,
- датум на евидентирање.

Резевирање на средства за договори

Заради адекватно управување со обврските кои произлегуваат од договорите осигурувачот треба да ги резервира своите обврски кои произлегуваат од истите. Со резервација на обврските осигурувачот ќе има детална евиденција на сите обврски кои произлегуваат од договорите, ќе има соодетна информација дали ќе може во претходно договорениот временски период да ги исполни своите обврски, дали доколку не ќе може да ги исполни договорените обврски ќе има дополнителни обврски (камати) или дополнителен одлив на средства кои ќе произлезат од самото неисполнување.

На прашањето дали осигурувачите вршат резервација на средства за исполнување на обврските кои произлегуваат од договорите, осигурувачот кој нотираше дека врши евиденција на договори, одговори дека врши и резервација на средства за исполнување на правата и обврските истите, при што резервацијата ја врши согласно преземените обврски. Претходниот начин на резервација на обврските е соодветен, осигурувачите треба да вршат резервација на средства за покривање на правата и обврските во износ од 100% од вредноста на договорот

Согласно моменталната поставеност на одредбите од ЗФД, резервирањето на обврските кои произлегуваат од договорите преставува логична претпоставка. Со одредбите од ЗФД се уредува навременото исполнување на паричните обврски кои произлегуваат од реализација на деловните трансакции, а заради спречување на

неисполнување на паричните обврски во утврдени рокови²¹. Преку евиденција и резервација на конкретните обврски осигурувачот се заштитува себе си од дополнителни трошоци (надоместоци кои треба да ги исплати на другата договорна страна), како и од прекршочни санкции по спроведен надзор²².

Супервизорска контрола

Регулаторот треба да изврши оценка на влијанието на овој ризик. При спроведувањето на супервизија, треба да се утврди дали постојат договори кои можат да преставуваат критични точки за осигурувачот, да се утврдат одговорностите поврзани со истите, да се утврди дали друштвото ефикасно ги идентификува и контролира на овие ризици и дали се издвоени соодветни резервации.

Сценарија

Начин за проверка на соодветноста на начинот на кој друштвото управува со ризикот кој произлегува од договорите, е можноста за правење на т.н стрес анализи или стрес сценарија како и во случајот со судските постапки. Со стрес тестирањата постои можност да се анализираат загубите кои настануваат при стресни ситуации, а со цел да се согледаат најлошите сценарија и шокови и да се утврди нивното влијание врз сопствените средства. Друштвото може да предвиди ризично сценарио дека нема да може да ги исполни сите преземени обврски, или сценарио дека нема да ги исполни 80% од облигациите. Врз основа на добиениот резултат ќе може да се утврди дали има доволно сопствени средства за покривање на загубите и дали е отпорно на надворешните фактори кои не се под негово директно влијание или можеби на друштвото му се потребни дополнителни средства. Дополнително, секое стрес сценарио, фактички треба да обезбеди одговор на прашањето дали мерките и активности за намалување на правниот ризик од договорите е соодветно поставен или е потребно негово ревидирање.

²¹ Член 1 од Законот за финансиска дисциплина

²² Согласно член 8 од Законот за финансиска дисциплина доверителот има право на надоместок за доцнење при исполнувањето на паричната обврска од должникот во износ од 3.000,00 денари, доколку паричната обврска не е исполнета во роковите предвидени со предметниот закон. Согласно член 11 и 12 од предметниот закон Финансиската полиција во јавниот сектор, односно Управата за јавни приходи спроведуваат надзор над исполнувањето на обврските од Законот, која може да резултира со прекршочна постапка.

4.2.3. РИЗИК – Услуги од надворешни лица (outsourcing)

Услугите од надворешни лица се анализираат како правен ризик, од причина што истото се ефектуира по пат на облигација и е под директно влијание на позитивните прописи. Согласно моменталната поставеност на одредбите од ЗСО идентификувани се определени активности кои осигурувачите можат да ги пренесат по претходно добиена дозвола²³. Доколку се направи сеопфатна анализа на одредбите од Законот може да се заклучи дека осигурувачите своите деловни активности можат да ги пренесат врз други правни лица, при што за некои е потребно посебна дозвола од регулаторот, но во никој случај неможат да ги пренесат функцијата на внатрешната ревизија и актуарската функција²⁴. Постои и посебен подзаконски акт кој го регулира начинот на издавање дозвола за пренос на надворешни активности²⁵. Во ЗСО отсуствуваат одредби со кои јасно се дефинираат случаите кога регулаторот нема да издаде дозвола за пренос на активности. Во смисла на претходното се и одредбите на Solvency II директивата. Согласно одредбите од директивата пренос на надворешни активности (outsourcing) неможе да се изврши доколку со преносот (1) материјално би се нарушило управувањето со активностите, (2) би се зголемил оперативниот ризик, (3) би се намалила можноста за извршување на супервизија, (4) би се загрозиле правата или можностите на осигурениците²⁶.

Се препорачува соодветна измена и дополнување на одредбите од ЗСО, односно усогласување на истите со постојните одредби на Solvency II. Како што е веќе нотирано, од едноставна причина што поголем дел осигурувачите кои се регистрирани на територијата на Македонија се дел од европски осигурителни групации (заради усогласување на начините на групациско оперативно функционирање, осигурувачите ќе треба да имплементираат посебен систем кој ќе се однесува на користење на надворешни услуги).

²³ Член 45 од Законот за супервизија на осигурување.

²⁴ Член 113 и член 123 од Законот за супервизија на осигурување

²⁵ Член 5 од Правилникот за потребната документација која се доставува кон барањето за добивање на дозволи согласно Законот за супервизија на осигурување.

²⁶ Article 45, Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II).

Договор за користење на надворешни услуги

Пред склучување на договор се спроведува процена на ризикот од користење на услуги. Процената се врши со цел да се утврди дали давателот на услугите е во можност да обезбеди квалитет на услуги согласно позитивните прописи и интерните политики. Во смисла на претходното се оценува:

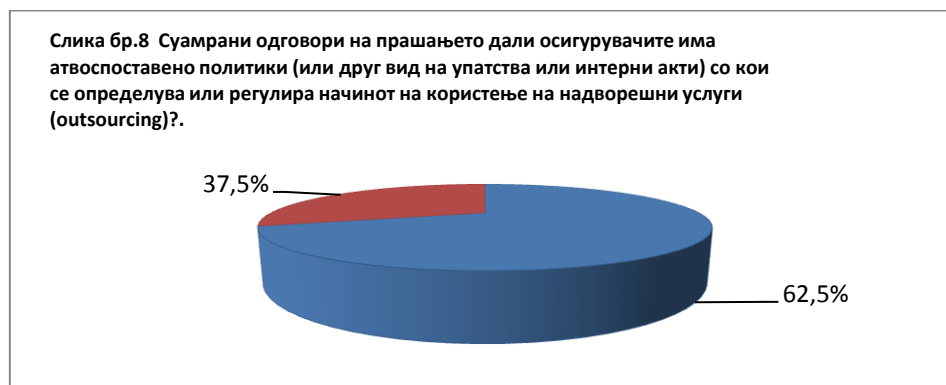
- искуство и углед на давателот на услугите, кадровска екипираност, како и можност за задоволување на деловните потреби;
- дали давателот на услугите користи поддршка во исполнување на неговите договорни обврски;
- способност на давателот на услугите за одржување на континуитет на деловните активности на подолг временски период;
- стручност и професионални вештини на вработените кои се одговорни за давање на услугите
- последните финансиски и ревизорски извештаи на давателот на услугите;
- дали надворешното лице било санкционирано од страна на државни органи, органи на државна управа, регулаторни тела и други институции кои имаат законски овластувања;
- дали постои потенцијален конфликт на интерес;
- дали постои можност за прекршување на прописите.

Овој тип на договор не е предвиден во позитивните прописи, па договорните страни можат слободно да ја регулираат содржината на истиот. Според мислење на авторот отсуствува искуство при конструкција на ваков тип на исправи. Друштвата за осигурување при изработка на договорите можат како напатствија да ги користат одредбите од членот 274 од Solvency II директивата²⁷. Во предметниот член законодавецот на ЕУ точно регулира што треба да содржи договор за користење на надворешни услуги.

27 Article 274 of Commission Delegated Regulation (EU) 2015/35 of 10 October 2014 supplementing Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council on the taking up and pursuit of business of Insurance and Reinsurance (Solvency II).

Што може да очекуваат осигурувачите

Со развојот на претприемништвото, осигурувачите можат да очекуваат понуди за преземање на активности. Преносот на активности иницира намалување на трошоци и зголемување на профитаблиноста од една страна, но и зголемување на оперативните ризици од друга страна. Заради контрола и управување на оперативниот ризик, може да очекуваме осигурувачите да бидат задолжени да воспостават и применуваат определени политики кои ќе се однесуваат на користење на услуги (како што е ситуацијата кај осигурувачите кои се регистрирани и кои работат на територијата на ЕУ). Политиките може да бидат наложени и од оперативно извршните единици на групациите на кои припаѓаат осигурувачите. На прашањето поставено до осигурувачите, дали истите имаат воспоставено или дали применуваат политики (или други упатства кои се однесуваат на користење на надворешни услуги), 62.5% од друштвата за осигурување одговорија позитивно (Слика Бр.8). Ако се земе во предвид претпоставката дека истата обврска не е предвидена во законските и подзаконските акти претходната констатација е позитивна.

Како што е веќе нотирано, осигурувачите неможат да бидат надвор од системите за управување на ризици на европските осигурителни групации. Европските правила веќе предвидуваат примена на политики за користење на надворешни услуги како дел од системот на корпоративно управување и управување со ризици²⁸. Според мислење на авторот предметните политики треба да содржат одредби:

²⁸ Ibidem.

- со кои ќе се направи јасна разлика помеѓу користење на услуги за кои е потребно посебна дозвола од регулаторот и користење на надворешни услуги за кои не е потребна дозвола,
- начинот на управување со ризиците кои произлегуваат од преносот на услугите,
- услови кои треба да ги исполнува давателот на услугите,
- одредби за текстот и содржината на договорот,
- начин на контрола и супервизија на давателот на услугите,
- редовни и ad hoc известувања кои треба да ги реализира давателот на услугите.

4.2.4. РИЗИК – Перење пари и финансирање тероризам

Се претпоставува целокупен систем на интерни акти и контролни механизми, преку кој активно ќе се контролираат сите активности и мерки за спречување на перење пари и финансирање на тероризам. Важноста на овој ризик се огледа и во постојните одредби од ЗСО. Предвидено е дека органот на управување е должен да именува овластено лице за имплементирање на програма за спречување на перење пари и финансирање тероризам, односно да формира оддел за истиот ризик²⁹. Надзорот за спроведувањето на механизмот е во функција на органот на надзор³⁰. Карактеристика на македонскиот осигурителен пазар е тоа што (во Законот за спечување на перење пари и финансирање тероризам) како субјекти кои имаат обврска за преземање мерки и дејствија се друштвата кои вршат работи на осигурување живот³¹. Иако Законот ги исклучува друштвата за неживотно осигурување, (не предвидува посебни обврски за преземање на мерки и дејствија од страна на друштвата за неживотно осигурување) се поставува прашање дали истите можат да бидат инволвирани во процес на перење на пари, аналогно дали треба да имплементираат определени механизми.

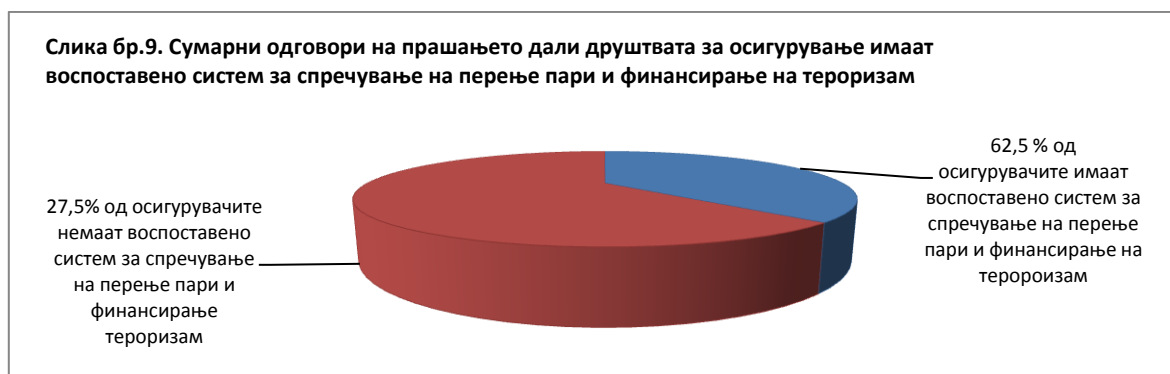
При спроведување на истражувањето авторот постави прашање дали осигурувачите имаат воспоставено систем (политики и практики) со кои се спречува друштвото да биде вклучено во активности на перење пари и финансирање на тероризам. Од одговорите на прашањето се утврди дека пет од осум друштва кои учествува во

²⁹ Член 25, став 1, точка 5 од Законот за супервизија на осигурување.

³⁰ Ibidem, Член 29, став 1, точка 5

³¹ Член 3 од Законот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам.

истражувањето имаат воспоставено акти и пракса која се однесува на спречување на перење на пари (Слика бр.9).

Според мислење на авторот, друштвата за неживотно осигурување потребно е да воспостават механизам за спречување на перење на пари од причина што истите можат да бидат искористени како инструмент за перење на пари, односно можат да бидат вклучени во криминални активности. Претходното произлегува од битието на кривичното дело “перење на пари и други приноси на казниво дело” определено во член 273 од Кривичниот Законик. Предвидено е дека доколку се примат пари или имот за кој постои должност (или постои можност) да се знае дека поткнуваат од претходно извршено кривично дело станува збор за вклучување во активности на перење на пари³². Друштвата за неживотно осигурување во многу случаи (се разбира при извршувањето на основната дејност), можат да примат пари кои потекнуваат од извршено кривично дело, односно можат да бидат вклучени во активности на перење пари.

Овој ризик, особено се акцентира при прелевање на ризиците. Непочитување на прописите, или вклученост во активности на перење пари, може да значи прелевање на ризикот во ризик од изложеност на судски или прекршочни постапки, како и изложеност на репутациски ризик. Дополнително се поставува и прашањето за одземање на дозволата за вршење на работи на осигурување доколку друштвото учествува во презмање на дејствија за перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам³³.

³² Член 273 став 4 од Кривичниот Законик.

³³ Член 168, став 1, точка 8 од Законот за супервизија на осигурување.

4.2.5. РИЗИК – Конфликт на интерес

Конфликтот на интерес се дефинира како ситуација која предизвикува ризик определени професионални активности или одговорности да бидат под влијание на непрофесионални мотиви. Како непрофесионални мотиви се разгледуваат сите околности кои се надвор од правата, обврските и одговорностите дефинирани со позитивните прописи, менаџерските договори, договорите за вработување, и сите други договори преку кои се користат определени услуги.

Во постојните прописи конфликтот на интерес се пронаоѓа во Законот за трговските друштва (ЗТД), при што е предвидена и посебна постапка за одобрување³⁴. Според постојните одредби на ЗСО конфликтот на интереси може да настане помеѓу осигурувачите и дистрибутивните канали, како и конфликтот на интерес при определувањето на екстерните ревизори³⁵. Важноста на ризикот кој произлегува од конфликтот на интерес се огледа и во Solvency II директивата. Предвидено е дека осигурувачите мораат да имплементираат ефективни процеси и процедури со кои ќе се оневозможи конфликт на интерес, односно процеси и процедури со кои ќе се идентификува и анлуира потенцијален конфликт на интерес³⁶. Карактеристика на директивата е тоа што обврските за анулирање на конфликт на интерес се прошируваат и на внатрешната ревизија³⁷, при склучување на договори за пренос на надворешни активности (outsourcing)³⁸, и при имплементирање на политиките за наградување³⁹. Врз основа на Solvency II директивата, EIOPA дополнително препорачува идентификација на конфликт на интерес во инвестициските политики на осигурувачите⁴⁰, како и идентификација при извршување на актуарската функција⁴¹. За да се согледа состојбата на пазарот на осигурување, до осигурувачите кои учествуваа во истражувањето авторот постави прашање дали истите го препознаваат овој ризик и дали имаат воспоставено акти на работа со кои може да се анулира предметниот

³⁴ Член 349 од Законот за трговските друштва.

³⁵ Член 129 и член 141 од Законот за супервизија на осигурување

³⁶ Article 248 paragraph 5 of the Commission delegated regulation (EU) 2015/35 of 10 October 2014 supplementing Directive 2009/138/EC of the European Parliament and the Council on the taking – up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II).

³⁷ Ibidem, Article 271 paragraph 2 item (b).

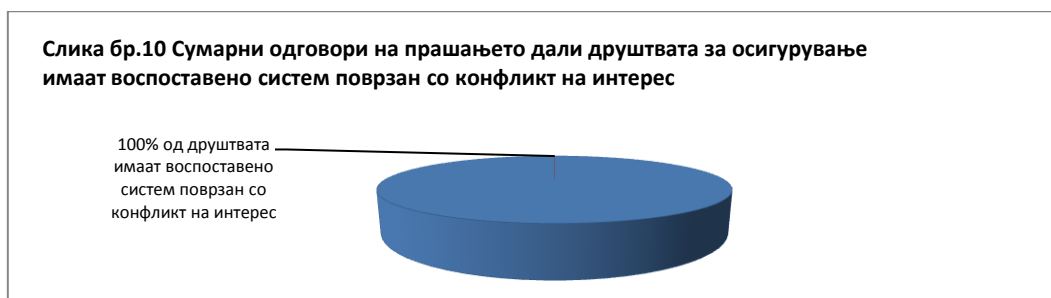
³⁸ Ibidem, Article 274 paragraph 3 item (b).

³⁹ Ibidem, Article 275 paragraph 1 item (a).

⁴⁰ Guideline 31 – Conflict of interests. Guidelines on system of governance, EIOPA – BoS – 14/253 EN

⁴¹ Ibidem, Guideline 46.

ризик. Од одговорите на прашањето се констатира дека друштвата имаат воспоставено соодветен систем, што е изненадувачки позитивен факт (Слика бр.10).

Преземањето мерки за заштита од конфликт на интерес. Претходното е во насока на заштита на интересите на сите заинтересирани страни. Осигурувачите имплементираат одредби во сопствените акти со кои се опфаќаат ситуациите на конфликт на интерес и со кои ќе се предвидат детални механизми за идентификација и управување на ризикот. Посебно се акцентира идентификацијата на конфликт на интерес при (1) големи зделки, (2) зделки со заинтересирана страна, (3) именување и работа на органите на надзор и управување, како и работата на другите вработени со посебни права и одговорности, (4) пренос на надворшени активности, (5) извршување на актуарската функција, (5) извршување на функцијата усогласување со прописите, (6) извршување на ревизорската функција, (7) застапување и посредување во осигурување, (8) осигурително брокерски работи, (9) обработка на штети, (10) склучување на договори за реосигурување, (11) пренос на осигурително портфолио, (12) именување на друштво за ревизија, (13) склучување на други значајни договори. Покрај претходното, важно е вработените во друштвата за запознаат со суштината на конфликтот на интерес, како и да се предвидат механизми за соодветно известување при постоење на индиции за конфликт на интерес. Авторот препорачува ревизорите задолжително редовно да известуваат за идентификација и постапувања при конфликт на интерес.

4.2.6. РИЗИК – Заштита на права на заинтересирани страни

Постојните одредби на ЗСО го гарантираат правото на претставка. Конкретно, членот 225 – а од Законот определува дека во случај кога осигуреникот или корисникот на осигурувањето смета дека осигурувачот не се придржува кој одредбите од договорот за осигурување, истиот може да достави претставка до (1) организационата единица надлежна за решавање на спорови кај осигурувачот, (2) службата за внатрешна ревизија, (3) организацијата за заштита на потрошувачи и (4) регулаторот. Карактеристика е што заштитата на правата се остварува согласно одредбите од Законот за заштита на потрошувачи. Од анализата на одредбите на ЗСО се заклучува дека осигурувачите треба да операционализираат единица за постапување по претставки. Дополнително, треба да се воспостави и систем (интерни процедури и постапки) за интерно решавање на спорови меѓу осигурениците / корисниците на осигурувањето и осигурувачот⁴². Одредбите од Законот се соодветни за осигурениците и корисниците на осигурувањето, но истите треба да се дополнат и да се однесуваат на сите заинтересирани страни, не само на осигурениците и корисниците на осигурувањето. Имено, претставките може да се однесуваат на:

- **организациско и техничко функционирање на осигурувачот**, кои би можеле да бидат поврзани со непрофесионално однесување на вработените, несоодветно функционирање на организационите единици, несоодветни или сложени процеси на оперативното работење кои го отежнуваат остварувањето на правата и оврските на осигурениците и корисниците на осигурувањето, и др.
- **назконски постапувања или прекршувања на интерните акти**, кои би можеле да бидат поврзани со несоодветен прием во осигурување, несоодветно решавање на општетни побарувања, несоодветна наплата на премија, несоодветна комуникација и непочитување на правата на дистрибутивните канали, и др.

На прашањето дали имате воспоставено официјален систем за заштита на правата на заинтересирани страни, преку кој може да се заштитат сите права на секоја

⁴² Член 225-в од Законот за супервизија на осигурување

заинтересирана страна, сите осигурувачи одговорија позитивно, што повторно е позитивна констатација.

Механизмот за заштита на правата на заинтересираните страни е важен и од аспект на репутацискиот ризик. Потребно е да се воспостави адекватен и функционален механизам за заштита на права, како не би ја нарушиле својата репутација. Покрај воспоставувањето на системот осигурувачите треба јавно да го објават, како би можеле сите заинтересирани страни да се запознаат со истиот. Транспарентноста на системот може да се постигне преку објава на информации и податоци на официјалната интернет страница. Покрај информации за функционирањето на системот, осигурувачите треба да јавно да ги објават и интерните акти (политики и процедури) кои се однесуваат на системот. Покрај позитивниот имплус врз репутацискиот ризик, транспарентноста на системот за заштита на правата на заинтересираните страни ќе преставува и позитивна повратна врска за надоградување и усовршување на истиот.

4.2.7. РИЗИК – Договори за користење на дистрибутивни канали (Договор за посредување според Законот за супервизија на осигурување)

Моменталната поставеност на одредбите од ЗСО, како и на одредбите на подзаконските акти на регулаторот дозволуваат користење на дистрибутивни канали преку кои се дисперзира начинот на продажба. Доколку се анализираат извештаите од осигурителната индустрија објавени на официјалната интернет страница на АСО може да се забележи зголемување на продажните активности на друштата за застапување на осигурување и осигурително брокерските друштва. Регулаторот објавува информација дека улогата на посредувањето во продажбата е се поголема. Во текот на 2015 година 47,2% (45.2% во 2014 година) од остварената БПП е реализирана преку директна продажба на осигурувачите, додека 52,76% (54,77% во 2014 година) е реализирана преку различни канали на посредување⁴³. Се поставува прашањето на ангажман на дистрибутивните канали. Дистрибутивните канали се ангажираат преку облигација. Содржината на договорот за ангажман треба да обезбеди заштита на

⁴³ Извор на податоци: Агенција за супервизија на осигурување, Годишен извештај за состојбата и движењата на осигурителниот пазар во 2015, УП бр. 02-483/7 од 27.06.2016, http://aso.mk/dokumenti/izvestai/godisni/GI%20Pazar_2015_final_lector.pdf

правата на осигурувачот, а особено заштита од несовесно и не фер однесување на брокерот или застапникот. Договорот со кој се ангажираат дистрибутивните канали треба да содржи одредби за:

- идентификација на договорните страни и овластените лица за застапување, идентификација за лица преку кои ќе се оставрува деловната комуникација помеѓу договорните страни;
- означување на законските, подзаконските и интерорганизациските акти врз основа на кои се склучува договорот;
- детален опис на предметот на договорот;
- утврдување на начинот на плаќање на извршените услуги, како и јасно нотирање на сите надоместоци и провизии;
- утврдување на начинот на пренос на наплатена премија согласно позитивните прописи на регулаторот;
- детално дефинирани обврски и одговорности на двете договорни страни;
- обврската на дистрибутивниот канал да се усогласи со сите позитивни прописи;
- јасно дефинирање на должноста на дистрибутивниот канал да го известува осигурувачот за секоја промена којашто може материјално да влијае врз можностите за извршување на обврските;
- отказниот рок за раскинување на договорот, од страна на дистрибутивниот канал, кој треба да биде доволен за да му овозможи на осигурувачот да обезбеди алтернативно решение;
- одредби со кои се овозможува осигурувачот да може да го раскине договорот за користење услуги кога тоа е неопходно, без притоа да го наруши континуитетот и квалитетот на активностите што им ги овозможува на своите осигуреници;
- одредби со кои се овозможува осигурувачот да го задржи правото на известување за функциите и активностите кои што ги извршуваат дистрибутивните канали,
- одредби со кои се овозможува осигурувачот да бара адекватно ниво на спроведување на активностите од страна на дистрибутивниот канал,

- одредби со кои се овозможува друштвото за осигурување да дава општи насоки и поединечни инструкции, во врска со тоа на што треба да се внимава при извршување на предметот на договорот;
- обврска за дистрибутивниот канал да ги заштити доверливите информации коишто се однесуваат на осигурувачот и неговите осигуреници, корисници на осигурувањето, вработени, договорни страни и на сите други лица;
- одредби кои овозможуваат осигурувачот, надворешните, внатрешните ревизори, како и други органи на контрола да имаат соодветен пристап до сите податоци и информации што се однесуваат на активностите на дистрибутивниот канал, вклучително и спроведување на теренски контроли;
- одредби кои јасно дефинираат под кои услови дистрибутивниот канал може да ангажира подизведувач кој ќе ги врши некои од активностите дефинирани во договорот;
- одредби кои обезбедуваат ангажирањето на подизведувач да биде претходно писмено одобрено од страна на осигурувачот,
- одредби кои се однесуваат на технички и организациски мерки за обезбедување тајност и заштита на обработката на личните податоци;
- одредби со кои ќе се обезбеди дека осигурувачот и дистрибутивниот канал нема да бидат вклучени во активности поврзани со перење пари или финансирање на тероризам;
- одредби со кои ќе се обезбеди дека договорните страни нема да бидат под закана на конфликт на интерес.
- одредби за можноста за користење на права кои произлегуваат од индустриска сопственост.

Согласно одредбите од ЗСО, член 152 став 2, секое друштво за осигурување е должно да води регистар на застапници во осигурување, односно друштва за застапување во осигурување со кои има склучено договор за застапување.

4.2.8. РИЗИК – Големи зделки и зделки со заинтересирани страни

Зделките категоризирани како големи или како зделки со заинтересирани страни преставуваат посебен интерес од аспект на правен ризик. Претходната причина е што истите преставуваат облигација која директно влијае врз функционирањето, солветноста и ликвидноста, како и можноста за исполнување на обврските по договорите. Во праксата зделките со заинтересирани страни и големите зделки се најчест случај на финансиски малверзации и ослабување на финансиската стабилност на друштвата. Согласно моменталната поставеност на одредбите од ЗТД, како голема зделка е дефинирана секоја зделка (вклучувајќи, без ограничување, заем, кредит, залог, гаранција) или меѓусебно поврзани зделки, доколку истата се однесува на стекнување или отуѓување или на можно отуѓување, директно или индиректно на имотот, чија што вредност изнесува над 20% од сметководствената вредност на имотот на друштвото, определена врз основа на последните финансиски извештаи, со исклучок на зделки поврзани со стекнување преку запишување обични акции на друштвото и зделки поврзани со стекнување на конвертибилни обврзници, при што со актот за основање можат да бидат определени и други зделки на кои ќе се применува постапката на одобрување на големи зделки, на начинот определен со овој закон⁴⁴. При дефинирањето на големите зделки потребно е да се имаат во предвид и одредбите од Законот за изменување и дополнување на Законот за трговските друштва (Службен весник на Република Македонија“ бр. 87/2008).

Секоја зделка (вклучувајќи, без ограничување, заем, кредит, залог или гаранција) во која заинтересираната страна е член на орган на управување или надзор, вклучувајќи ги и раководните лица, или акционер кој заедно со поврзаните лица поседуваат 20% или повеќе проценти од акциите со право на глас или лице кое има овластување да дава упатства што се задолжителни, се смета за зделка со заинтересирана страна и се извршува во постапка во согласност со одредбите на ЗТД⁴⁵. Дополнително ситуацијата со заинтересирана страна се продолжува и врз други лица определени во член 457 од Законот. Исто како и кај големите зделки и зделките со заинтересирана страна се подлежни на претходно одобрение од органот на надзор или собранието.

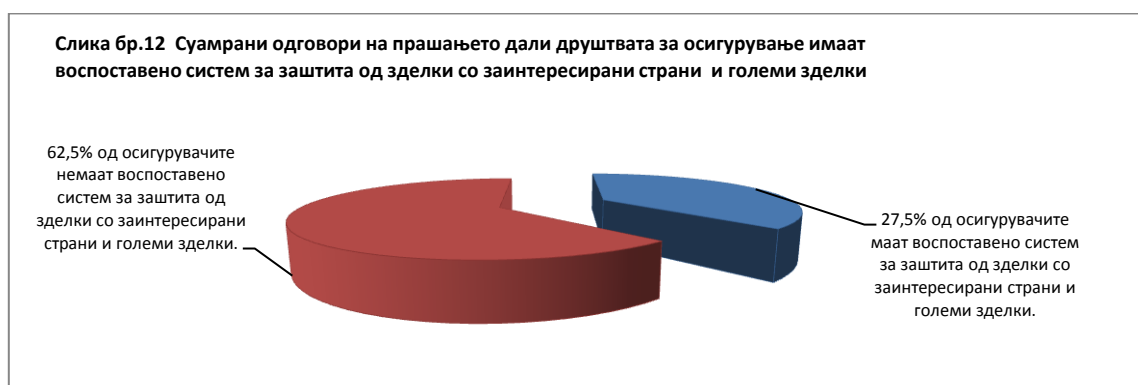
⁴⁴ Член 455 став 1 од Законот за трговските друштва.

⁴⁵ Ibidem, Член 457 став 1

Карактеристика на одредбите од ЗТД е дефинирање на содржината на одлука за одобрување на зделка со заинтересирана страна.

Најкарактеристични зделки со заинтересирани страни кај осигурувачите се договорите за реосигурување кои се склучуваат со реосигурувачи кои припаѓаат на иста групација како и осигурувачот. Претходното е констатација од објавите на котираните осигурувачи на системот за електронски известувања од котираните друштва на Македонската Берза за Хартии од Вредност.

Од причина што големите зделки и зделките со заинтересирани страни преставуваат ризик кој може лесно да се прелее врз другите ризици со кои се соочува осигурувачот (особено финансиските ризици), важно е воспоставување на транспарентен систем на одобрување и склучување на истите. На прашањето дали осигурувачите имаат воспоставено систем за заштита на друштво од големи зделки и зделки со заинтересирани страни во смисла на одредбите од позитивните прописи, пет од осум осум осигурувачи одговорија дека имаат воспоставено систем за заштита на друштвото (Слика Бр.12).

Законот за трговските друштва предвидува посебни постапки за одобрување на предметните облигации. Евидентно е дека ЗТД како *lex specialis* за големите зделки и зделките со заинтересирани страни ги изема од надлежностите на органите на управување, и истите се одобруваат од органот на надзор или од акционерите. Пред склучување на голема зделка (или зделка со заинтересирана страна) органот на управување е одговорен за комплетна анализа за импликациите од истите особено врз финансиската кондиција на осигурувачот. Анализата на влијанијата е круцијален

елемент и треба да ги опфати позитивните и негативните страни на зделката, со посебен акцент на придобивките од истата. Истата, особено на придобивките на осигурувачот од склучување на зделка со заинтересирана страна, е важен момент и од аспект на репутацискиот ризик. Посебно внимание потребно е да се посвети на резервација на средства за исполнување на обврските по конкретниот договор.

4.2.9. РИЗИК – Регулатива

Влијанието на оваа група ризици не треба да се бара исклучиво во регулативната рамка на осигурителната супервизија, туку во еден поширок спектар на законски и подзаконски прописи коишто имаат функционално влијание. Како главни фактори на ризик од оваа група, се истакнуваат честите и брзи промени на законите, краткиот временски период за адаптирање на овие промени, недоволната транспарентност во подготвувањето на регулативата, што создава проблеми при практичната примена на прописите. Единствен начин за контрола на предметниот ризик е воспоставување на **регистар на прописи**. Предметниот регистар треба да ги содржи сите релевантни обврски на осигурувачот определени со позитивните прописи, рокови во кои треба да се исполнуваат обврските, обврски за известување на регулатори или на надлежни органи, обврски за барања на одобренија или дозволи од регулатори и надлежни органи, како и обврски за определени постапувања или непостапувања.

4.2.10. РИЗИК – Корпоративно управување

Корпоративното управување преставува витална компонента на управувањето на друштвата, преставува почетна точка на управувањето со оперативните ризици⁴⁶. Без воспоставена организациска култура (и контрола на органите кои го преставуваат корпоративното управување) неможе да се воспостави ефективен систем на управување со оперативни ризици⁴⁷. Корпоративното управување претпоставува сигурна правна, институционална и супервизорска рамка на која можат да се потпрат

⁴⁶ Operational Risk and Corporate Governance, John Thirlwell, Unicom, 24 November 2004, London, page 16.

⁴⁷ Ibidem

осигурувачите. Рамката е битна заради воспоставување на систем за корпоративно управување и соодветно да ги регулирање на сопствените облигации⁴⁸

Добрите практики на корпоративно управување го подобруваат оперативното работење, доведуваат до адекватна алокација на ресурси, помалку грешки и нерегуларности, како и контрола на ризиците. Припадноста на европски осигурителни групации претпоставува трансфер на механизам за корпоративно управување усогласен со одредбите на ЕУ директивите, односно трансфер на принципи од развиени осигурителни пазари. ЕУ побарува воспоставување на систем на корпоративно управување кај осигурувачите кој се заснова на адекватност и транспарентност, систем кој е соодветен на природата, големината и комплексноста на осигурувачот⁴⁹. Принципот на адекватно корпоративно управување инсистира на соодветна спрега и комуникација на акционерите со органите на управување и надзор. Претходното е во насока на обезбедување на контрола и информираност во функционирањето. Во смисла на претходното, акционерите треба да:

1. воспостават систем кој ќе придонесе за ефикасен надзор на начин што ќе се има во предвид природата, обемот и комплексноста на различните ризици на кои е изложено друштвото;
2. ги одобрат актите на управување, и надзор што вклучува и обврска за вклучување на сите принципи и барања за адекватно управување и обезбедување на доволно ресурси кои ќе бидат на располагање за да може да се исполнат стандардите за корпоративно управување,
3. ги разбере улогите и односите на помеѓу друштвата за осигурување во рамките на една групација, како и односите помеѓу друштвото и акционерите.

Не треба да се занемари важноста и улогата на надзорот. Органот на надзор треба да се придржува кон корпоративните вредности и принципи воспоставени од акционерите, но треба да води сметка и за природата на бизнисот и регулаторните барања. Органот на надзор треба да воспостави механизми за надзор, да воспостави корпоративна култура за вреднување на одлуките на акционерите, но и систем за

⁴⁸ OECD PRINCIPLES OF CORPORATE GOVERNANCE, draft for public comment-November 2014 (првично донесени се 1999 година, а последен пат се ревидирани во 2004 година).

⁴⁹ Article 41 of DIRECTIVE 2009/138/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II).

оцена дали предметните одлуки се соодветни за друштвото. На почеток се поставува прашањето на воспоставување на органот на надзор кај осигурувачите и учеството на регулаторот во истото. Одговорот на прашањето потребно е да го побараме во одредбите од ЗТД и ЗСО и подзаконските акти на АСО. Членовите на органот на надзор ги избираат акционерите со мнозинство гласови од акциите со право на глас⁵⁰. Аналогно, мандатот на органот на надзор може да престане со одлука на акционерите⁵¹. Карактеристика на ЗТД, но и на ЗСО се независните членови. Доколку се има во предвид дека органот на надзор е спрегата во корпоративното управување помеѓу акционерите и управувањето, се поставува прашањето зашто е маргинализирано учеството на регулаторот при именувањето на истите? Зашто регулаторот не го одобрува изборот на членовите на органот на надзор? Претходното прашање добива на значење доколку се земат во предвид надлежностите и одговорностите на органот на надзор. За разлика од Законот за супервизија на осигурување, Законот за банките, и Правилникот за начинот и постапката за избор на член на управен и на надзорен одбор донесен врз основа на Законот за задолжително капитално финансирани пензиско осигурување, предвидуваат обезбедување на претходни согласности за именување на членови на органот на надзор⁵².

Клучните елементи на корпоративно управување се: (1) составот и начинот на работата на органите, (2) независноста на еден од друг орган, (3) квалификациите и стручноста на членовите. Во насока на претходното говорат и упатствата на европскиот осигурителен регулатор (European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA))⁵³. Според упатствата на EIOPA органите на надзор и управување колективно треба да поседуваат познавања за: (1) осигурување, реосигурување и други финансиски пазари, (2) бизнис стратегии и модели, (3) системи на управување и корпоративно управување, (4) финансиски и актуарски анализи, и (5) регулаторни барања. За разлика од упатствата на EIOPA (кои се изработени врз основа на Solvency II), постојните одредби на ЗСО предвидуваат дека за член на орган на управување на

⁵⁰ Член 344 став 1 од Законот за трговските друштва

⁵¹ Член 363 од Законот за трговските друштва

⁵² Согласно член 57 од Законот за банките, банката е должна да поднесе барање за добивање на согласност за именување на членови на орган на надзор. Согласно член 4 од Правилникот за начинот и постапката за избор на член на управен одбор и на надзорен одбор на пензиско друштво.

⁵³ EIOPA (European Insurance and Occupational Pensions Authority), Guidelines on system of governance, EIOPA – BoS – 14/253 EN, Section 3: Fit and Proper, Guideline 11 – Fit Requirements.

друштво за осигурување може да биде именувано лице кое има соодветна стручна подготовка и искуство и искуство за управување⁵⁴. Дополнително, АСО во Правилникот за начинот и постапката за добивање на согласности предвидува дека за добивање на согласност за извршување на функција член на орган на управување потребна е исправа со која ќе се докаже високо образование. Карактеристика е тоа што регулаторот не побарува тип на образование, односно соодветен тип на образовна квалификација која ќе биде на некој начин поврзана со осигурување, реосигурување, финансиски пазари, актуарство, системи на управување и корпоративно управување или регулаторни барања⁵⁵. Потребна е соодветна промена со цел да се обезбедат соодветни образовни квалификации, односно употреба на дефиниции со цел да се избегне произволност.

Осигурувачите треба да посебно внимание на:

- зголемување на улогата на независните членови на органот на надзор заради зголемување на објективноста во носењето на одлуките. Неопходни се насоки за улогата и функцијата на независните членови, кои дефинитивно отсуствуваат.
- треба да се инсистира на определена комбинација на стручност и знаење на членовите на органот на надзор (mix of skills) кои би ги покривале круциалните области на работење. т.е. одборот да го сочинуваат лица кои имаат познавање од сметководство и ревизорски извештаи, експертиза во областа на управувањето со ризиците и актуарството, корпоративното управување и усогласеност на работењето со прописите, во областа на продажбата и привлекување на клиенти, или лица кои имаат перцепција за макроекономската слика и да ги оценат влијанијата од економијата, политиката и конкуренцијата.
- воопоставување на систем на обука на членовите на органите. Во моментот регулативата не предвидува константна и планирана обука, што е многу важно со цел членовите да бидат во тек со промените во осигурителниот сектор, но и во севкупноста на финансиските пазари.

⁵⁴ Член 23 од Закон за супервизија на осигурување.

⁵⁵ Член 3 од Правилникот за начинот, постапката и документацијата потребна за добивање на согласности од страна на Агенцијата за супервизија на осигурување согласно Законот за супервизија на осигурување.

4.2.11. РИЗИК - Усогласеност со прописи

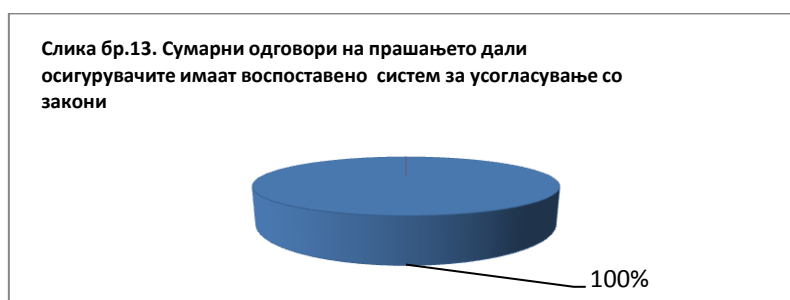
Правниот ризик вклучува, но не е лимитиран на казни, други регулаторни мерки и судски постапки. Претходното упатува дека ризикот од неусогласеност со прописите е дел од правниот ризик. Потребна е континуирана повратна врска и координација помеѓу правниците одговорни за намалување на правниот ризик и правниците одговорни за усогласеност со прописите. Соодветно е да се прифати пристапот на посматрање на правниот ризик како посеопфатен поим, кој го опфаќа и поимот за неусогласеност со прописите, заедно со сите други поврзани теми и прашања. Усогласеноста со прописите е контролен механизам. Основната суштина на усогласеноста со прописите е постоењето на независни стручни ресурси кои ќе обезбедат функционирање согласно позитивните прописите. Големите злоупотреби и несоовесно работење на финансиските пазари, доведоа до детерминација на предметната функцијата.

Карактеристика на македонскиот систем на осигурување е отсуството на законска обврска за воспоставување на функцијата на усогласеност со прописите. ЗСО не предвидува обврска за друштвата за осигурување да воспостават систем за контрола на усогласеност со прописите. Се поставува прашањето зашто законодавецот не го препознава усогласувањето со прописите како дел правниот (или оперативниот) ризик кој треба да се управува кај осигурувачите. За разлика од Законот за супервизија на осигурување, Законот за банките и Законот за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување ја препознаваат предметната функција, го препознаваат ризикот од несогласеност со прописите. Членот 99 од Законот за банките ја регулира контролата на усогласеноста на банката со прописите, при што е определено дека органот на управување е должен да воспостави контрола на усогласеност со прописите⁵⁶. Слично, член 18-б од Законот за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување предвидува дека друштвата кои управуваат со задолжителни пензиски фондови се должни да воспостават процедура и да определат лица за следење и обезбедување на усогласеност на работењето со прописите⁵⁷. Обврска како претходната е предвидена и во член 30-б од Законот за доброволно капитално

⁵⁶ Член 99 од Закон за банките.

⁵⁷ Член 18-б од Законот за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување.

финансирано пензиско осигурување⁵⁸. Интересен е фактот во праксата кој се однесува на усогласувањето со прописите кај осигурувачите. Во случајот осигурувачите немаат обврска истата да ја воспостават, но во пракса ја имаат воспоставено. Претходното е констатација на одговорите на прашањето дали осигурувачите имаат воспоставено систем за усогласување со закони, односно дали имаат воспоставено политики и процедури со кои уредува функцијата на усогласување со закони, како и дали имаат именувано лица кои се задолжени со предметната проблематика. Сите осигурувачи кои учествуваа во истражувањето одговорија позитивно на претходното прашање, што претставува неочекувано позитивна констатација.

Осигурувачите може да очекуваат обврска за воведување на систем за усогласување со прописи, како и назначување на одговорни вработени кои ќе ја ефектуираат предметната проблематика. Претходното произлегува од анализа на одредбите на Solvency II директивата. Директивата предвидува дека поставеноста на интерните контроли на осигурувачите треба да обезбеди работење во согласност со позитивните прописи⁵⁹. Дополнително Директивата предвидува и поставување на политики и планови за усогласување со позитивните прописи, со конкретни насоки што треба да содржат политиките и плановите⁶⁰. Според EIOPA, функцијата на усогласување со прописите е дел од целокупниот систем на корпоративно управување, и истата е категоризирана како клучна функција без која неможе да функционира осигурувачот. Предметната функција се категоризирана како клучна организациска позиција⁶¹.

⁵⁸ Член 30-б од Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување.

⁵⁹ Article 266 COMMISSION DELEGATED REGULATION (EU) 2015/35 of 10 October 2014 supplementing Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II)

⁶⁰ Ibidem, Article 270

⁶¹ Член 1.4 од EIOPA Guidelines on system of governance EIOPA – BoS – 14/253 EN

Според Меѓународната асоцијација за усогласување со прописи (International Compliance Association), терминот усогласување со прописи (Compliance) претпоставува можност за преземање на активности во согласност со поставени правила и барања. Во контекст на финансиските дејности функцијата на усогласување со закони се разгледува на две нивоа: (1) усогласување со екстерни правила кои се однесуваат на друштвото како целина, (2) усогласување со интерните контролни системи кои се воспоставени заради усогласување со екстерните правила⁶². Кога се зборува за усогласувањето со закони, важен елемент е детерминација на неговите клучни задачи. Според Интернационалната асоцијација за усогласување со закони постојат пет клучни задачи⁶³:

1. идентификација на ризици,
2. дизајн и имплементација на контроли преку кои се создава заштитен механизам со кои се штити друштвото од предметните ризици,
3. мониторинг и известување во врска со ефикасноста на поставените контроли, како и мониторинг на изложеноста на друштвото на предметните ризици,
4. ефективно решавање на проблеми кои се поврзани со корпоративно усогласување со закони. Проблемите се решаваат веднаш по настанувањето.
5. функцијата на усогласување со закони треба ефикасно и ефективно да ги советува организациските единици во врска со идентификуваните ризици и интерорганизациските контроли кои се поставени во врска со ризиците.

Значењето на функцијата на усогласување со закони е потврдена и во истражување спроведено од страна на консултантското друштво Ernst and Yang LLP (EY). Истражувањето е споредено во 16 големи друштва за осигурување кои се регистрирани и работат на територијата на Соединитите Американски Држави (САД). Интересно е преставувањето на концепт поврзан со структурата на функцијата на усогласување со прописите. Конкретниот концепт преставува стандард за банките регистрирани на територијата на САД, но истиот е прифатен и од страна на осигурувачите⁶⁴. Во конкретниот случај, концептот подразбира поставување на три линии на контрола на ризикот, кои ги опфаќаат: (1) сите организациски единици на

⁶² <http://www.int-comp.org/careers/a-career-in-compliance/what-is-compliance/>

⁶³ <http://www.int-comp.org/careers/a-career-in-compliance/what-is-compliance/>

⁶⁴ Compliance seeks a path to regulatory readiness, 2014 Insurance CCO survey, 2014 Ernst and Yang, SCORE No.CK0773 1402-1205721 NY ED 0115, page 7.

осигурувачот, (2) функцијата на усогласување со прописи и управување со ризици, и (3) функцијата на интерна контрола.

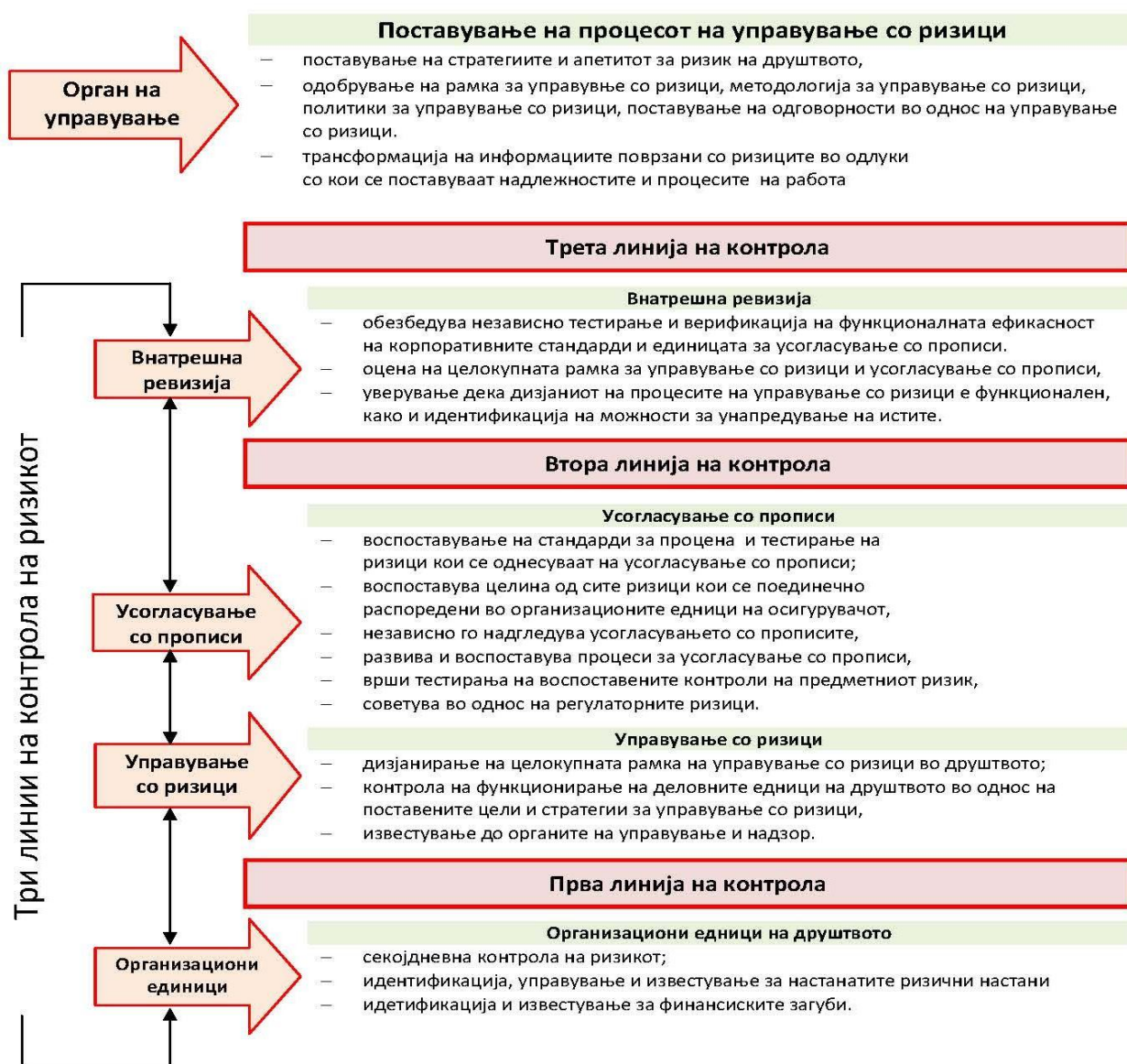
Моделот се заокружува со органот на управување, односно со надлежностите за воспоставување на стратезиите и апетитот за ризик, и одобрување на целокупниот пристап кон управувањето со ризици. **Првата линија** на контрола се организациските единици воспоставени со органограмот. Се очекува вработените да го познаваат ризикот од неусогласеност со прописите, како и да преземат одговорност за анулирање на предметните ризици. Согласно нотираното во истражувањето, половина од субјектите кои учествувале во истражувањето истакнале дека организационите единици на осигурувачите се гледаат себе си како примарно одговорни за управување со ризикот⁶⁵. Претходното значи дека вработените се одговорни за постојано усогласување на своите активности со позитивните прописи, како и постојана контрола на ризикот. Аналогно, поединечните организациски единици се одговорни за идентификација, управување и известување за настанатите ризични настани и идентификација и известување за финансиските загуби од ризичниот настан. Силната корпоративна програма која се однесува на усогласување со закони е есенцијална и истата ја преставува **втората линија на контрола**. Оваа линија има за задача да ги постави стандардите и политиките кои се однесуваат на усогласувањето со прописите. Дополнително, истата е одговорна за контрола на целокупниот ризик на осигурувачот, како и да обезбеди конкретни линии на известување со цел органите на управување да бидат адекватно запознати со состојбите на усогласување со прописите⁶⁶. Функцијата е одговорна за советување на организационите единици, воспоставување и примена на конзистентен пристап за идентификација и процена на ризиците кои произлегуваат од усогласувањето со закони, како и тестирање на сите активности односно контроли кои се воспоставени во друштвото со цел анулирање на ризикот кој произлегува од неусогласеност со прописите. Во рамките на втората линија на контрола се разгледува и функцијата на управување со ризици која има за цел дизајнирање на целокупната рамка за управување со ризици, контрола на функционирањето на деловните единици во однос на воспоставените цели и стратегии за управување со

⁶⁵ Ibidem, page 7.

⁶⁶ Ibidem

ризички. **Третата линија** на контрола е ревизорската функција. Внатрешната ревизија е одговорна за уверување на органите на управување дека дизајнот и оперативната ефективност на усогласувањето со прописите е согласно потребите на осигурувачот. Внатрешната ревизија треба да соработува со функцијата на усогласување со прописите со цел спроведување на ревизија на функцијата на усогласеност со прописите, но и ревизија на политиките и процедурите кои се поставени со цел извршување на предметната функција. Карактеристика на овој модел е постоењето на позитивна повратна врска помеѓу линиите на контрола, како и потребата од целокупна усогласеност на истиот со стратегиите постевни од органот на управување (Слика Бр.14).

Модел на усогласување со прописи -Три линии на контрола-

Лице/служба за усогласување со прописи (compliance function)

Дел од системот на интерни контроли кои треба да се воспостават е функцијата што ја извршува лицето за контрола на усогласеноста на работењето со прописите. Истата треба да функционира како независна функција која има за цел да го идентификува, процени, следи и да го извести менаџментот за ризикот, за регулаторните барања и генерално за прописите кои го регулираат работењето. Се претпоставува дека друштвото може поефикасно да управува со ризикот кој произлегува од прописите доколу истиот е инкорпориран во организациската култура, а не само да се разгледува како одговорност на лицата што ја извршуваат функцијата.

Функцијата е најдобро прифатена каде се воспоставени високи етички стандарди на работење, висок морален интегритет на членовите на органите на управување. Потребата за работење на друштвото согласно со прописите е евидентна во сите негови активности, во секој процес на работење, оттука друштвата се повеќе развиваат насоки кои вработените треба да ги следат во секојдневното работење. Работењето во согласност со интерните акти и постоечки прописи е одговорност на сите вработени во друштвото, како и на нејзините органи поодделно и тоа:

- надзорниот одбор е одговорен да воспостави контрола на работата на управниот одбор во однос на усогласеност на работењето со прописите, имајќи предвид дека надзорниот одбор е одговорен за сигурност и стабилност во работењето.
- управниот одбор е одговорен да воспостави ефикасен систем за работење во согласност со прописите, односно да обезбеди дека осигурувачот ги идентификува главните извори на можна неусогласеност и истите ги следи континуирано.

Покрај одговорноста на надзорниот и управниот одбор во процесот на управување со предметниот ризик значајна е улогата, статусот и надлежностите на лицето/службата што ќе биде надлежна за извршување на функцијата на усогласеност со прописите.

Меѓународната асоцијација за усогласување со закони ги дефинира следните одговорности на вработените кои работат на усогласување со прописи⁶⁷:

1. работа со менаџментот и со останатите вработени со цел адекватно идентификување и управување на регулаторните ризици, како и ризикот кој произлегува од усогласување со прописите;
2. воспоставување на систем на интерни контроли кои можат адекватно да го измерат и да го управуваат ризикот со кој се соочуваат;
3. воспоставување на интерен систем за усогласување со закони кој ефективно ќе го подржува оперативното функционирање на осигурувачот, односно кој ефективно ќе ги подржува обврските на осигурувачот за усогласување со закони и усогласување со интерните процедури.

5. Управување со правните ризици преку интегрирана рамка

Традиционално, корпоративното управување, управувањето со ризици и усогласувањето со закони имаат различен фокус. Претходното е претпоставка и на Solvency II директивата. Во финансискиот сектор (согласно одредбите од позитивните прописи на македонскиот финансиски сектор) нотираните функции се извршуваат посебно, истите имаат посебни линии на функционирање и известување. Како што е веќе нотирано, во позитивните прописи (кои го детерминираат осигурувањето) функциите на управување со ризици и усогласување со прописи не се дефинирани. Во литературата веќе е престапен принцип на управување со правни ризици, кој се заснова на адекватна измена и дополнување на правилата и одговорностите на корпоративното управување, управувањето со ризици и усогласувањето со закони.

Станува збор за концепт кој ги истакнува блиските врски помеѓу корпоративното управување, управувањето со ризици и усогласувањето со прописи, како и можноста за нивното понатамошно интегрирање заради зголемување на нивната ефикасност⁶⁸. Принципот не настојува на спојување на предметните функции во една функција. Имајќи ги предвид правилата на Solvency II директивата и одредбите од постојните

⁶⁷ <http://www.int-comp.org/careers/a-career-in-compliance/what-is-compliance/>

⁶⁸ What is GRC, Clayton UTZ 2014, Managing Legal risk in an integrated GRC framework, page 3

прописи истото не е препорачливо, од едноставна причина што не постои пракса која е позната на регулаторите и друштвата за осигурување.

Принципот претпоставува меѓусебно поврзување и усогласување на политиките, практиките, контролите и известувањата преку кои се остваруваат надлежностите и одговорностите на именуваните функции, на начин на кој ќе се воспостави ефикасен систем за управување со правни ризици.

Компоненти на управување со правен ризик

Прифаќањето на овој принцип го следат придобивки како (1) зголемена перцепција за вредноста на управувањето со правните ризици и (2) уверување дека правните ризици се адекватно управувани⁶⁹. Кога се зборува за управување со правни ризици во рамки на овој принцип потребно е да се имаат во предвид следните фактори⁷⁰:

1. **Опсегот на правните ризици.** Опсегот на правните ризици може да се определи преку одговор на следните прашања (1) каква е перцепцијата и дефиницијата на друштвото за правните ризици, (2) дали се анализираат само ризиците кои произлегуваат од позитивните прописи, (3) дали дополнително се разгледуваат и ризиците кои можат да влијаат врз репутацијата, ризиците кои произлегуваат од политичкото опкружување, како и ризиците кои произлегуваат од кодексите на однесување и интерните процеси / процедури.
2. **Поставување на граници за ризик.** Друштвото треба да дефинира граници на прифатливост на ризиците, при што потребно е да се одговори на следните прашања: (1) кои ризици се сметаат за неприфатливи за друштвото? (2) дали границите на прифатливост се адекватни, имајќи ги во предвид стратегиите, активностите, функциите и заинтересираните страни?
3. **Известување, уверување и ревизија.** Клучен момент при имплементација на концепт на управување со правни ризици преку интегрирана рамка е воспоставување на систем за ревизија, уверување и известување (или воспоставување на дополнителни правила на постојната интерна ревизија), кој во себе ќе ги опфати функцијата на усогласување со прописи, функцијата на

⁶⁹ Ibidem

⁷⁰ Ibidem

корпоративно управување и функцијата на усогласување со закони, во смисла на нивните обврски кои се однесуваат на управување со правните ризици.

Имплементација на процес за управување со правни ризици

Интегрираната рамка се темели на следните четири основни принципи: (1) партиципативност, (2) структурираност, (3) реалност и (4) длабинско истражување. Процесот на управување со правни ризици преку интегрирана рамка е партиципативен и истиот ги вклучува интересите на целата организација. Партиципативноста како принцип ги претпоставува потребите на сите организациски единици на друштвото, вклучувајќи го учеството на усогласувањето со закони, корпоративното управување и управување со ризици. Дефинирањето на структурата на процесот обезбедува кредибилност (принцип на структурираност). Важно е да се постават реални цели (принцип на реалност), реални потреби од ресурси, како и реални временски рамки при воспоставување на процесот. Претходното обезбедува процесот да не пропадне поради не реалност или поради отсуство на ресурси. Важно е да се изврши длабинско истражување при поставување на процесот. Длабинското истражување треба да обезбеди утврдување на фактичката состојба во друштвото (каква е ситуацијата со идентификацијата, приоритизацијата, управувањето и контролата со правните ризици), какви промени треба да се воспостават, кои мерки и промени треба да се направат. Друштвото мора да обезбеди дека процесот може да ги опфати регулаторните контроли.

Литературата ги поставува следните 9 чекори за успешно имплементирање на процесот со управување со правни ризици⁷¹: (1) интерни разговори, (2) идентификација на заинтересирани страни, (3) именување на носител на процесот, (4) избор на работна група, (5) развој на план за имплементација, (6) валидација и тестирање на процесот, (7) спроведување на планот, (8) постимплементација, и (9) развој на процесот. Од причина што пазарот на осигурување во Република Македонија (како и осигурувачите кои се дел од истиот) има своја специфика, авторот е на мислење дека потребна е дополнителна модификација, односно поедноставување на процесот кој го истакнува литературата. Претходното е од причина што едноставните

⁷¹ Ibidem, page 6.

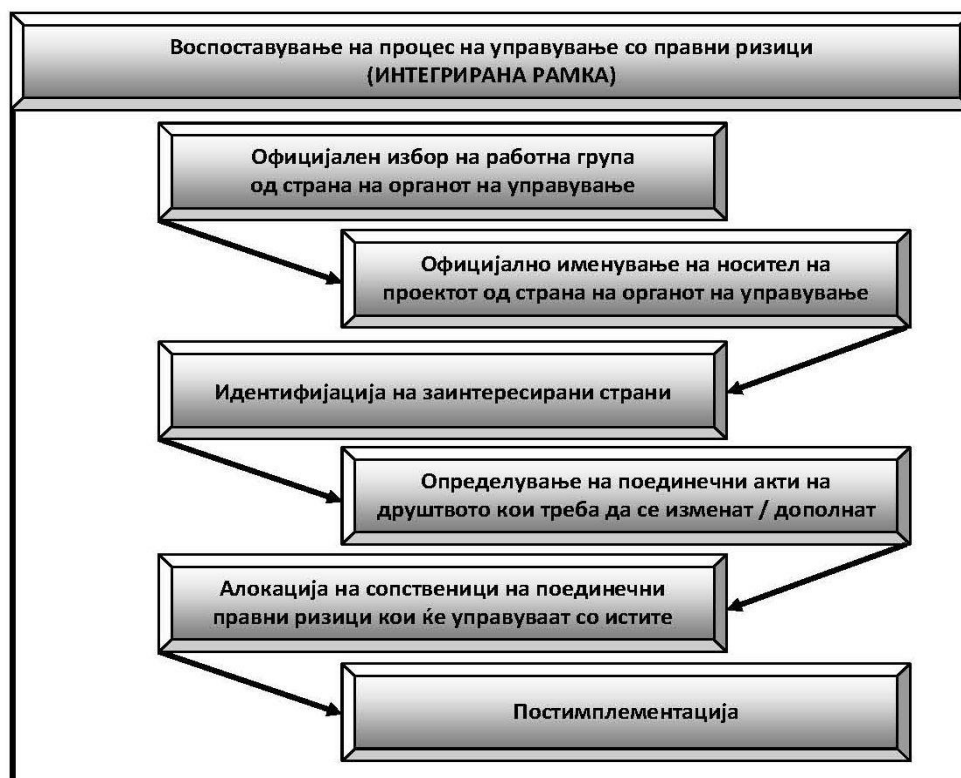
моделите се поефикасни и поефективни при имплементацијата. Се посочуваат следните основни чекори кои би биле корисни при имплементација на процес на управување со правни ризици (Слика бр.14):

- избор на **работна група** која ќе работи на развој на план за имплементација на процесот. Работната група треба да ја соочинуваат вработени во друштвото кои поседуваат искуство и знаење за организациските процеси, за каналите на одлучување и комуникација. Во работната група задолжително членуваат лица кои работат на (1) усогласување со прописи, (2) управување со ризици, (3) корпоративното управување. Дополнително, осигурувачот може да анагажира и надворешни експерти.
- официјално именување на **носител на проектот**, при што истиот потребно е да биде од извршниот менаџмент, кој поседува доволно искуство, знаење и кредибилитет за управување.
- **идентификација на поединчени правни ризици**, при што можат да се користат пишувањата на авторот во овој труд, но се препорачува анализа на целокупното работење на осигурувачот согласно стратегиската поставеност.
- **идентификација на заинтересирани страни**, при што се истакнува дека треба да се идентификуваат сите страни кои ќе бидат под влијание на воспоставувањето на процесот, сите страни кои ќе влијаат врз процесот, како и сите страни кои ќе имаат придобивки од воспоставувањето на процесот
- **определување на постоечки акти кои треба да се изменат и/или дополнат** заради воспоставување процесот. Во конкретниот случај акцентот е поставен на актите со кои се определуваат правата, обврските, одговорностите и начинот на функционирање на усогласувањето со прописи, управувањето со ризици и корпоративното управување.
- **алокација на сопственици на поединчени правни ризици** кои се дефинираат помеѓу функциите на усогласување со прописи,

корпоративно управување и управување со ризици. Алокацијата е важен момент истата може да се оствари преку измена и/или дополнување на работните обврски предвидени во постојните договори за вработување.

- **постимплементација.** Потребно е да се изврши и анализа на имплементирањето на процесот. Дополнително потребно е да се спроведе и тест за ефективност на процесот. Ова може да се состои од проверка дали се поставени адекватни контроли, да се провери дали постапките за известување и комуникација се на своето место, и дали се појавени определени инциденти во текот на имплементацијата. По постимплементацијата, процесот на управување со правни ризици потребно е да се нивелира со цел истиот да биде адекватен на сите организациски процеси. Постимплементацијата подрзабира и развој на процесот. Во врска со развојот на процесот на управување со правните ризици потребно е да се изврши ревизија на процесот, структурата на правните ситуации со кои соочува друштвото, по што се преземаат корективни и развојни дејствија.

Слика Бр.14 Воспоставување на процес на управување со правни ризици

IV. ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊЕ И ПРЕДЛОГ ЗА ПОНАТАМОШНИ ИСТРАЖУВАЊА И ТРУДОВИ

Литературата која се однесува на управување со оперативните ризици кај друштвата за осигурување (особено правните ризици) е оскудна. Нема доволно трудови кои се поврзани со управување со правните ризици кај осигурувачите. Литературата која се однесува на управувањето со ризици кај осигурувачите во Република Македонија е насочена кон финасиските ризици, како и кон адекватното управување со капиталот. Не се сретнуваат трудови од македонски автори кои се однесуваат на оперативните, особено на правните ризици. Овој труд преставува иницијална каписла за дополнителни понатамошни истражувања каде би требало да се детерминираат важните аспекти на управувањето со проавните ризици со кои се соочуваат осигурувачите.

Пазарот на неживотно осигурување во Република Македонија се одликува со концентрационен ризик, ризик кој авторот го препознава кај: (1) **сопственичката структура кај осигурувачите**, (2) **умерена пазарна концентрација по осигурувач**, (3) **висока концентрација на поединечна класа на осигурување во бруто полисираната премија** и (4) **инвестициското портфолио на осигурувачите**. Умереното пазарно учество по осигурувач е позитивна, додека концентрацијата на поединечна класа во бруто полисирана премија и концентрацијата на сопственичката структура се негативни карактеристики на пазарот. Дополнителна карактеристика е **организациската форма на друштвата на осигурување**. Согласно одредбите од позитивните прописи учесниците на пазарот на осигурување задолжително се организираат како акционерски друштва.

На пазарот на неживотно осигурување отсуствуваат официјални системи за управување со ризици. **Друштвата кои учествуваа во истражувањето истакнаа дека немаат воспоставено официјален систем за управување со ризици, при што ризиците со кои се соочуваат ги управуваат искусствено, согласно задолженијата од позитивните прописи.** Во трудот извршена е анализа на повеќе правни ризици со кои се соочуваат осигурувачите.

При обработка на **судските постапки** и **облигациите** како ризици се истакна важноста на воспоставувањето на евиденција, како и важноста за резервација на парични средства за исполнување на обврските кои можат да произлезат од истите. Посебен интерес преставува ризикот кој е поврзан со **користење на услуги од надворешни лица**, во облигациона смисла. Поставен е пример за начинот на кој може да се конструира договорот за користење на услуги од надворешни лица, кој се најважните елементи кои придонесуваат за адекватно управување со ризиците кои произлегуваат од истиот. Согласно битието на кривичното дело перење пари и други приноси од казниво дело осигурувачите можат да бидат вклучени во незаконити активности поврзани со **перење пари и финансирање тероризам**. Позитивна е констатацијата за воспоставеност на систем кај друштвата за неживотно осигурување кој се однесува на спречување на перење пари иако не постои законска обврска за истото. Важноста на управувањето на ризикот **конфликт на интерес** се огледа во можностите за финансиско исцрпување на друштвото доколку истиот адекватно не се управува. Во трудот се идентификувани ситуациите каде може да се појават нус појавите, а дополнително се истакна фактот дека друштвата кои учествуваа во истражувањето имаат воспоставено адекватен систем за управување со предметниот ризик. Ризикот **заштита на права на заинтересирани страни** и ризикот **големи зделки и зделки со заинтересирани страни** преставуваат посебен интерес од причина што истите лесно се прелеваат врз другите ризици, а особено врз репутацијата на осигурувачите. Кај **дистрибутивни канали** се посочи прашањето за ангажман на дистрибутивните канали, како и прашањето на содржината на договорот со кој уредуваат правата и обврските помеѓу дистрибутивните канали и осигурувачите. Во врска со ризикот кој произлегува од **регулативата** се истакна потребата од конструкција на регистар на прописи кој директно ќе влијае врз контролата на ризикот. Авторот е посебно посветен на ризикот **усогласување со прописи**. Позитивен имплус дава фактот што осигурувачите кои учествуваа во истражувањето имаат воспоставено функција за усогласување со прописите, иако немаат законска или подзаконска обврска за истото.

Покрај истражување, анализа и обработка на правните ризици со кои се соочуваат осигурувачите, авторот истакна поинаков концепт на управување со истите. Традиционално, корпоративното управување, управувањето со ризици и усогласувањето со закони имаат различен фокус. Претходното е претпоставка и на Solvency II директивата. Во позитивните прописи на Република Македонија (кои го детерминираат осигурувањето) функциите на управување со ризици и усогласување со прописи не се дефинирани. Во литературата веќе е преставен принцип на управување со правни ризици, кој се заснова на адекватна измена и дополнување на правилата и одговорностите на корпоративното управување, управувањето со ризици и усогласувањето со закони. Станува збор за концепт кој ги истакнува блиските врски помеѓу корпоративното управување, управувањето со ризици и усогласувањето со прописи, како и можноста за нивното понатамошно интегрирање заради зголемување на нивната ефикасност. Принципот не настојува кон спојување на предметните функции во една функција. Имајќи ги предвид правилата на Solvency II директивата и одредбите од постојните прописи истото не е препорачливо, од едноставна причина што не постои пракса која е позната на регулаторите и осигурувачите. **Принципот претпоставува меѓусебно поврзување и усогласување на политиките, практиките, контролите и известувањата преку кои се остваруваат надлежностите и одговорностите на именуваните функции, на начин на кој ќе се воспостави ефикасен систем за управување со правните ризици со кои се соочуваат осигурувачите.**

Од едноставна причина што овој труд е иницијално истражување од областа на управувањето со правните ризици како дел од оперативните, авторт е со интенција да продолжи со натамошни истражувања од оваа област. Истражувањата ќе се насочуваат кон анализа на секој поединечен правен ризик (во смисла како истите детално се прифаќаат, анализираат и управуваат од страна на литературата, позитивните прописи и осигурувачите), ќе се истражуваат правни ризици кои не се нотирали во овој труд, и ќе се работи на унапредување на тука преставниот концепт на интегрирана рамка и обезбедување на негова практична примена.

V. БИБЛИОГРАФИЈА

1. ЗАКОНИ

- **Закон за супервизија на осигурување** (Службен весник на Република Македонија бр. 27/2002, 98/2002, 79/2007, 88/2008, 67/2010, 44/2011, 112/2011, 188/2013, 30/2014, 43/2014, 112/2014, 153/2015, 192/2015 и 23/2016). Одлуки на Уставниот суд на Република Македонија: У. бр. 100/2002 (Службен весник на Република Македонија бр. 84/2002), У. бр. 203/2003 (Службен весник на Република Македонија бр. 33/2004); У. бр. 154/2007 (Службен весник на Република Македонија бр. 8/2008); У. бр. 218/2008 (Службен весник на Република Македонија бр. 56/2009); У. бр. 121/2011 (Службен весник на Република Македонија бр. 7/2012); У. бр. 202/2011 (Службен весник на Република Македонија бр. 45/2012); У. бр. 130/2011 (Службен весник на Република Македонија бр. 60/2012); У. бр. 122/2011 (Службен весник на Република Македонија бр. 64/2012) и У. бр. 129/2011 (Службен весник на Република Македонија бр. 23/2013), Закон за задолжително осигурување во сообраќајот (Службен весник на Република Македонија“ бр. 88/2005).
- **Закон за трговските друштва** (Службен весник на Република Македонија“ бр. 28/2004; 84/2005; 25/2007; 87/2008; 42/2010; 48/2010; 24/2011; 166/2012; 70/2013; 119/2013; 120/2013; 187/2013; 38/2014; 41/2014; 138/2014; 88/2015; 192/2015; 6/2016; 30/2016 и 61/2016). Одлуки на Уставниот суд на Република Македонија У. бр. 177/2005 (Службен весник на Република Македонија бр. 71/2006); У. бр. 177/2008 (Службен весник на Република Македонија бр. 17/2009); У. бр. 153/2008 (Службен весник на Република Македонија“ бр. 23/2009); У. бр. 75/2010 (Службен весник на Република Македонија“ бр. 8/2011) и У. бр. 169/2010 (Службен весник на Република Македонија“ бр. 21/2011);
- **Закон за облигационите односи** (Службен весник на Република Македонија бр. 18/2001, 4/2002, 5/2003, 84/2008, 81/2009, 161/2009 и 123/2013). Одлуки на Уставниот суд на Република Македонија, У. бр. 121/2001 (Службен весник на Република Македонија бр. 78/2001) и У. бр. 67/2002 (Службен весник на Република Македонија“ бр. 59/2002), Закон за договорите за превоз во патниот сообраќај (Службен весник на Република Македонија“ бр. 23/2013);
- **Закон за финансиска дисциплина** (Службен весник на Република Македонија“ бр. 187/2013, 201/2014 и 215/2015);
- **Закон за спречување перење пари и финансирање тероризам** (Службен весник на Република Македонија“ бр. 187/2013, 201/2014 и 215/2015);
- **Кривичен законик** (Службен весник на Република Македонија бр. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014, 199/2014, 196/2015 и 226/2015). Одлуки на Уставниот суд на Република Македонија: У. бр. 220/2000 (Службен весник на Република Македонија бр. 48/2001); У. бр. 210/2001 (Службен весник на Република Македонија“ бр. 16/2002); У. бр. 206/2003 (Службен весник на Република Македонија“ бр. 40/2004) и У. бр. 228/2005, (Службен весник на Република Македонија“ бр. 50/2006);
- **Закон за банките** (Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/2007, 90/2009, 67/2010, 26/2013, 15/2015 и 153/2015). Одлуки на Уставниот суд на Република Македонија, У. бр. 182/2007 и У. бр. 228/2007 (Службен весник на Република Македонија“ бр. 88/2008), У. бр. 149/2008 (Службен весник на Република Македонија бр. 42/2009) и У. бр. 43/2013 (Службен весник на Република Македонија“ бр. 13/2014);
- **Законот за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување** (Службен весник на Република Македонија“ бр. 29/2002; 85/2003; 40/2004; 113/2005; 29/2007; 88/2008; 48/2009; 81/2009; 50/2010; 171/2010; 36/2011; 98/2012; 13/2013; 164/2013; 44/2014;

- 192/2015 и 30/2016). Одлука на Уставниот суд на Република Македонија У. бр. 163/2002 (Службен весник на Република Македонија“ бр. 29/2003) и У. бр. 165/2008 (Службен весник на Република Македонија“ бр. 40/2009);
- **Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување** (Службен весник на Република Македонија“ бр. 7/2008; 124/2010; 17/2011 и 13/2013). Одлука на Уставниот суд на Република Македонија У.бр. 117/2008 (Службен весник на Република Македонија“ бр. 162/2008);
 - **Закон за здравствено осигурување** (Службен весник на Република Македонија“ бр. 145/2012 и 192/2015);
 - **Закон за безбедност на сообраќајот на патиштата** (Службен весник на Република Македонија“ бр. 169/2015, 226/2015 и 55/2016);
 - **Закон за задолжително осигурување во сообраќајот** (Службен весник на Република Македонија“ бр. 88/2005, 70/2006, 81/2008, 47/2011, 135/2011, 112/2014 и 145/2015). Одлука на Уставниот суд на Република Македонија У. бр. 4/2007 (Службен весник на Република Македонија“ бр. 26/2008);

2. ПОЗАКОНСКИ АКТИ

- **Правилник за начинот, постапката и документацијата потребна за добивање согласности од страна на Агенцијата за супервизија на осигурување согласно Законот за супервизија на осигурување** (Службен весник на Република Македонија бр.164/2012);
- **Правилникот за потребната документација која се доставува кон барањето за добивање на дозволи согласно Законот за супервизија на осигурување** (Службен весник на Република Македонија бр.103/2012);
- **Правилник за потребната документација и начинот за стекнување квалификувано учество во друштво за осигурување, осигурително брокерско друштво и друштво за застапување во осигурување** (Службен весник на Република Македонија бр.58/2013);
- **Правилник за формата, содржината и начинот на водење на регистри на застапници во осигурувањето, друштва за застапување во осигурувањето, осигурителни брокери, осигурително брокерски друштва и банки** (Службен весник на Република Македонија бр.12/2011 и бр.50/2015);
- **Правилник за начинот и постапката за наплата и пренос на наплатена премија од страна на осигурително брокерски друштво** (Службен весник на Република Македонија бр.67/2011 и бр.92/2011);
- **Правилник за минималната содржина на евиденцијата и начинот на пријава, резервација и ликвидација на штети од страна на друштвата за осигурување** (Службен весник на Република Македонија бр.4/2012);
- **Правилник за содржината на редовните известувања кои друштвата за осигурување и/или реосигурување ги доставуваат до Агенцијата за супервизија на осигурување согласно Законот за супервизија на осигурување** (Службен весник на Република Македонија бр.47/2012);
- **Правилник за контен план за друштвата за осигурување и реосигурување** (Службен весник на Република Македонија бр.148/2010 и 41/2011);
- **Правилник за методот за вреднување на ставките од билансот на состојба и изготвување на деловните биланси** (Службен Весник на Република Македонија бр.169/2010, 141/2013 и 61/2016);

- Правилник за формата и содржината на Извештајот за вреднување на ставките во Билансот на состојба (Службен весник на Република Македонија бр.67/2011);
- Правилник за формата и содржината на финансните извештаи и деталната содржина на Годишниот извештај за работењето на друштвата за осигурување и/или реосигурување (Службен весник на Република Македонија бр.5/2011, 41/2011, 64/2011, 187/2013 и 61/2016);
- Правилник за формата и содржината на дополнителните финансиски извештаи на друштвата за осигурување и/или реосигурување (Службен весник на Република Македонија бр.30/2012 и 61/2016);
- Правилник за формата и содржината на ревизорскиот извештај и минималниот опфат на ревизијата на друштвата за осигурување и реосигурување (Службен весник на Република Македонија бр.169/2010);

3. АКТИ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА И НА МЕЃУНАРОДНИ И/ИЛИ НАЦИОНАЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ

- Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on taking – up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II), Official Journal of the European Union L 335/1 dated 17.12.2009;
- Commission delegated regulation (EU) 2015/35 of 10 October 2014 supplementing Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council on the taking – up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II), Official Journal of the European Union L 12/1 dated 17.01.2015;
- Directive 2014/51/EU of the European Parliament and the Council of 16 April 2014 amending Directives 2003/71/EC and 2009/138/EC and Regulations (EC) No 1060/2009, (EU) No 1094/2010 and (EU) No 1095/2010 in respect of the powers of the European Supervisory Authority (European Insurance and Occupational Pensions Authority) and the European Supervisory Authority (European Securities and Markets Authority), Official Journal of the European Union L 153/1 dated 22.05.2014;
- Guidelines on system of governance European Insurance and Occupational Pensions Authority EIOPA – BoS – 14/253 EN;
- G20/OECD Principles of Corporate Governance, G20/OECD Principles of Corporate Governance, OECD Report to G20 Finance Ministers and Central Bank Governors;
- OECD PRINCIPLES OF CORPORATE GOVERNANCE, draft for public comment-November 2014 (првично донесени се 1999 година, а последен пат се ревидирани во 2004 година),
- Hrvatska Narodna Banka, Odluka o obvezi rezerviranja sredstava za sudske sporove koji se vode protiv kreditne institucije (Narodne Novine Br.1/2009, 75/2009, 2/2010);

4. СТРУЧНА ЛИТЕРАТУРА, СТРУЧНИ ТРУДОВИ И ОСТАНАТИ ПУБЛИКАЦИИ

- Пазар на осигурување, Агенција за супервизија на осигурување, Скопје, Октомври 2011 година;
- Compliance seeks a path to regulatory readiness, 2014 Insurance CCO survey, EY Building a better working world, 2014 Ernst & Yang LLP All Rights Reserved, SCORE No. CK0773, 1402-1205721 NY ED 0115;
- Годишен извештај за состојбата и движењата на осигурителниот пазар во Република Македонија во 2014 година, Агенција за супервизија на осигурување, Скопје 2015 година, Бр.0201-448/3 од 29.06.2015 година;

- **Годишен извештај за состојбата и движењата на осигурителниот пазар во Република Македонија во 2015 година, Агенција за супервизија на осигурување, Скопје 2016 година, Бр.02-483/4 од 27.06.2016 година;**
- **Извештај за финансиската стабилност во Република Македонија во 2014 година, Народна банка на Република Македонија, Сектор за супервизија, банкарска регулатива и финансиска стабилност, Дирекција за финансиска стабилност и банкарска регулатива, Септември 2015 година;**
- **Емпириска анализа на ризиците и отпорноста на шокови на македонскиот осигурителен сектор, М – р. Благоица Петрески, Асоцијација за економско истражување, застапување и донесување економски политики Finance Think, Скопје 2014 година;**
- **Managing Legal Risk in an integrated GRC framework, a Briefing Paper, Clayton Utz 2014;**
- **Corporate Governance and Risk: A Study of Board Structure and Process, Terry McNulty, Chris Florackis, Phillip Ormrod, University of Liverpool Management School, ISBN: 978-1-85908-480-9, The Association of Chartered Certified Accountants 2012;**
- **Risk Management: Procedures, Methods, Heinz - Peter Berg, Bundesamt fur Strahlenschutz, Salzgitter, Germany, RT&A#2(17), (Vol.1), June 2010;**
- **Legal Risk: Definition, Management and Ethics, Професор Richard Moorhead UCL Director Centre for Ethics and Law, Dr. Steven Vaughan, University of Birmingham, UCL Center for Ethics and Law, Faculty of Laws, Bentham House, Endsleigh Gardens, London WC1H 0EG,**
- **Legal Risk Management, Tobias Mahler, Norwegian Research Centre for Computers and Law, The Faculty of Law, University of Oslo;**
- **Operation Risk for insurers, 2012 EYGM Limited, EYG no.EG0077, 1112-1312417 NY;**
- **Operational Risks in the Insurance Industry, Ran Wei, Department of Insurance and Risk Management, The Wharton School, University of Pennsylvania, PA 19104-6218;**
- **Pillar 2 Operational Issues of Risk Management, PwC April 2012.**
- **Operational Risk and Corporate Governance, John Thirlwell, Unicom, 24 November 2004, London**

VI. ДРУШТВА КОИ УЧЕСТВУВАА ВО ИСТРАЖУВАЊЕТО

Фирма Осигурување МАКЕДОНИЈА а.д. Скопје – Виена Иншуренс Груп
Седиште Ул. 11^{та} Октомври Бр.25, Скопје
ЕМБС 4067037
ЕДБ 4030974258740
WEB www.insumak.mk

Фирма ТРИГЛАВ ОСИГУРУВАЊЕ а.д. Скопје
Седиште Бул. 8^{ма} Септември Бр.16, Скопје
ЕМБС 4691130
ЕДБ 4030993129071
WEB www.triglav.mk

Фирма Акционерско друштво за осигурување ЕУРОЛИНК Скопје
Седиште Ул. Никола Кљусев Бр.2, Скопје
ЕМБС 5702950
ЕДБ 4030002461596
WEB www.eurolink.com.mk

Фирма САВА осигурување а.д. Скопје
Седиште Ул. Загребска Бр.28А, Скопје
ЕМБС 4778529
ЕДБ 4030994256042
WWW www.sava.mk

Фирма Акционерско друштво ЕВРОИНС ОСИГУРУВАЊЕ Скопје
Седиште Ул. Скупи Бр.12, Скопје
ЕМБС 5040043
ЕДБ 4030995100259
WEB www.euroins.com.mk

Фирма Акционерско друштво за осигурување ВИНЕР – Виена Иншуренс Груп
Седиште Бул. Борис Трајковски Бр.62, Скопје
ЕМБС 5702470
ЕДБ 4030002461200
WEB www.winner.mk

Фирма КРОАЦИЈА ОСИГУРУВАЊЕ АД – Друштво за неживотно осигурување Скопје
Седиште Ул. Св.Кирил и Методиј Бр.20, Скопје
ЕМБС 6479570
ЕДБ 4080009502945
WEB www.cro.mk

Фирма Друштво за неживотно осигурување УНИКА АД Скопје
Седиште Бул. ВМРО Бр.3, Скопје
ЕМБС 5896100
ЕДБ 4030004518463
WEB www.uniga.mk

Управување со правни ризици кај друштвата за осигурување / Концепт на интегрирана рамка

Прашалник

Почитувани,

Овој Прашалник е поврзан со истражувачки труд кој се однесува на управување со правни ризици во друштвата за неживотно осигурување регистрирани на територијата на Р. Македонија.

Информациите и одговорите на овој Прашалник се третираат како тајна и истите ќе бидат употребени како обработени (сумарни) податоци во споменатите трудови.

Однапред Ви благодарам на соработката.

Со почит,

М-р. Ивица Медарски

Фирма

Седиште

ЕМБС

ПРАШАЛНИК

Прашање бр.1

Дали од страна на акционерите (акционер/и со квалификувано учество, или други помали акционери кои се регистрирани на територијата на Европската Унија) преку нивните стручни служби или преку органот на надзор се настојува воведување на политики или практики на работа кои се однесуваат на корпоративно управување, управување со ризици и транспарентност (во смисла на одредбите од директивите Solvency II)?

ДА ☐

НЕ ☐

Прашање бр.2

Дали мислите дека адекватното управување со правни ризици (правниот ризик се дефинира како ризик кој во својата суштина го поставува судирот со позитивните прописи, неадекватни постапувања и неисполнувања по претходно потпишани договори, како и неадекватно управување на права и обврски од судски постапки и др.) е важно за друштвата за осигурување?

ДА ☐

НЕ ☐

Прашање бр.3

Дали во друштвото во кое Вие работите има воспоставено официјален систем за управување со ризици, вклучувајќи ги оперативните ризици, а со тоа и правниот ризик (на пр. систем за управување со ризици согласно ISO стандардите)?

ДА ☐

НЕ ☐

Прашање бр.4

Дали мислите дека е важно да се воспостави систем за управување со правни ризици?

ДА ☐

НЕ ☐

Прашање бр.5

Дали водите евиденција на судски постапки (покрај евиденцијата на тужби која друштвата за осигурување се должни да ја водат согласно одредбите од Правилникот за минималната содржина на евиденцијата и начинот на пријава, резервација и ликвидација на штети)?

ДА ☐

НЕ ☐

Прашање бр.6

Доколку водите евиденција на судски постапки во смисла на Прашањето бр.5, означете ги нејзините елементи, односно означете од кои елементи е составена истата?.

Податоци за евиденција и контакт на тужителот ☐Застапник / Полномошник ☐Вредност на постапката ☐Податоци за прекин на постапката ☐Процената вредност на споредни побарувања ☐Податоци за порамнување ☐Вкупна вредност на постапката ☐Податоци за спогодби ☐Предмет на постапката ☐Податоци за одлуки на судот / органот ☐Правен основ на тужбено барање ☐Податоци за редовни и вонредни правни лекови ☐Суд или орган пред кој се води постапката ☐Датум на евидентирање на податоци ☐**Прашање бр.7**

Дали вршите резервација на средства (парични средства) за покривање на обврските кои настануваат или кои можат да настанат од текот и исходот на судската постапка (покрај резервацијата на средства која се однесува на судските постапки поврзи со надомест на штета)?

ДА ☐НЕ ☐**Прашање бр.8**

Доколку вршите резервација на парични средства, Ве молам објаснете на кој начин определувате колкави средства треба да резервирате за определена судска постапка?

Прашање бр.9

Дали во друштвото во кое работите е воспоставен систем за евиденција на права и обврски кои произлегуваат од потпишани договори (која не се однесува на договорите за осигурување)?

ДА ☐НЕ ☐**Прашање бр.10**

Дали во друштвото во кое работите вршите резервација на парични средства кои се наменети за исполнување на обврските кои произлегуваат од претходно потпишани договори (која не се однесува на договорите за осигурување)?

ДА ☐НЕ ☐

Прашање бр.11

Доколку вршите резервација на парични средства, Ве молам објаснете на кој начин определувате колкави парични средства треба да резервирате за определен договор?

Прашање бр.12

Дали во друштвото во кое работите има воспоставено политики (или друг вид на упатства или интерни акти) со кои се определува или регулира начинот на користење на надворешни услуги (outsourcing)?.

ДА ☐

НЕ ☐

Прашање бр.13

Дали во друштвото во кое работите има воспоставено политики (или друг вид на упатства или интерни акти) со кои се однесуваат на спречување на перење пари или финансирање на тероризам?.

ДА ☐

НЕ ☐

Прашање бр.14

Дали во друштвото во кое работите има воспоставено политики (или друг вид на упатства или интерни акти) со кои се однесуваат на спречување на конфликт на интерес?.

ДА ☐

НЕ ☐

Прашање бр.15

Дали во друштвото во кое работите има воспоставено политики (или друг вид на упатства или интерни акти) со кои се однесуваат на заштита на права на заинтересирани страни (во смисла на правото на претставака детерминирано со одредбите од Законот за супервизија на осигурување и подзаконските акти на Агенцијата за супервизија на осигурување)?.

ДА ☐

НЕ ☐

Прашање бр.16

Дали во друштвото во кое работите има воспоставено политики (или друг вид на упатства или интерни акти) со кои се обезбедува заштита на друштвото од големи зделки и зделки со заинтересирани страни?.

ДА ☐

НЕ ☐

Прашање бр.17

Дали во друштвото во кое работите е воспоставена функција на усогласување со прописи, со соодветни политики, процедури за работа, како и со именувано одговорно лице за усогласување со прописите?

ДА ☐

НЕ ☐

ПРАШАЛНИКОТ ГО ОДГОВОРИ

Работна позиција во друштвото